

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Kiadói szerződések

Bede Máté

Tartalom

Bevezetés	3
I. A kiadói szerződések története	
1. A könyvkiadás és a szerzői jog kialakulása	5
2. A kiadói szerződések szabályai Magyarországon 1999. előtt	6
2.1. Utánnomási tilalmak	6
2.2. A kiadói ügylet a Kereskedelmi Törvénykönyvben	7
2.3. Az első szerzői jogi törvénykönyv (1884)	7
2.4. Az 1921. évi LIV. törvénycikk	8
2.5. Kiadói szerződések a kommunista diktatúra alatt (az 1969-es Szjt.)	10
2.5.1. A szabályozás logikája és a felhasználási szerződések általános szabályai . . .	10
2.5.2. A könyvkiadás	11
2.5.3. A zeneműkiadás.....	12
2.5.4. A hanglemezkiadás	13
II. A kiadói szerződések nemzetközi vonatkozásai	
1. A felhasználási szerződések és a nemzetközi magánjog	14
2. Nemzetközi szerződések	14
3. Az EU vonatkozó szabályai	16
4. Az alkalmazandó jog	16
5. A magyar bíróság joghatósága	19
6. Külföldi jogi megoldások.....	20
6.1. A német jog.....	20
6.2. Az angol jog.....	23
III. A kiadói szerződésekre vonatkozó szabályok 1999 óta	
1. Jogforrások.....	26
2. A kiadói szerződés fogalma.....	26
2.1. Fogalmi elemek: az engedély, a díj és a kiadás joga.....	26

2.2. A kiadói szerződések elhatárolása más szerződésektől.....	28
3. A szerződő felek.....	29
4. A szerződés létrejötte.....	33
4.1. Szükséges tartalmi elemek.....	33
4.2. Az írásbeliség követelménye.....	34
5. A szerződés tartalma	35
5.1. Szerződési szabadság.....	35
5.2. A szerződést értelmező szabályok.....	36
5.2.1. A szerző érdekeinek védelme.....	36
5.2.2. A kiadó jogának terjedelme.....	37
5.2.3. A felhasználás módja és mértéke.....	38
5.2.4. Az átdolgozás joga és a mű integritásához fűződő jog korlátozása.....	40
5.2.5. Illusztrációk alkalmazása a könyvkiadásban.....	42
5.3. A kiadó jogának kizárólagossága.....	42
5.4. A kiadó lehetőségei harmadik személyekkel szemben jogbitorlás esetén.....	44
5.5. A kiadás jogának személyhez kötöttsége.....	45
5.5.1. Engedményezés és alfelhasználási jog.....	45
5.5.2. Kivételek a személyhez kötődés alól.....	46
5.5.3. Egyetemleges felelősség.....	48
5.6. Érvénytelen szerződési kikötések.....	48
5.6.1. Az életműszerződés érvénytelensége.....	48
5.6.2. A jövőben ismertté váló felhasználási módok.....	50
6. A bestseller klauzula.....	50
7. A jövőben megalkotandó műre kötött szerződés teljesítése.....	51
7.1. A kiadói szerződések teljesítése általában.....	51
7.2. A jövőben alkotandó műre kötött kiadói szerződés.....	52
7.3. A javítási igény és a mű hallgatóságos elfogadása.....	53
7.4. A szerzői hibás teljesítés szankciói.....	54
7.5. A mérsékelt összegű díjazás.....	55
7.6. Egyéb szerződésszegések szankciói.....	56

8. A szerződés megszűnése.....	56
8.1. A jövőben megalkotandó műre kötött szerződésfelmondása.....	56
8.2. A kizárólagos jogot biztosító szerződés felmondása a szerző részéről.....	58
8.2.1. A mű felhasználásának megkezdéséhez fűződő érdek.....	58
8.2.2. A kiadó szerződésszegése.....	59
8.2.3. Az alakító jogok gyakorlásának feltételei.....	60
8.2.4. A felmondás joga és a kizárólagosság megszüntetése.....	60
8.3. Felmondás a szerző személyhez fűződő jogának érvényesítése céljából.....	61
8.4. A szerződés megszűnésének egyéb esetei.....	62
IV. A hangfelvétel-kiadás sajátosságai	
1. A hangfelvételen fennálló szerzői és szomszédos jogok jogosultjai.....	64
2. A mechanikai jogok közös kezelése.....	65
3. A felhasználás jogszerűségének gyakorlati biztosítékai.....	67
4. Szerzői kiadások.....	67
Záró gondolatok	68

Bevezetés

A kiadói szerződések története egyidős a szerzői jog történetével, és ettől függetlenül is nyugodtan tekinthetjük a felhasználási szerződések archetípusának. A kiadás a szerzői mű felhasználásának olyan sajátos módja, melynek során egy szerzői művet valamilyen technikai eszközzel sokszorosítanak, majd az így létrejövő műpéldányokat kereskedelmi forgalomba hozzák. Ezt a folyamatot a jogalkotó már akkor kitüntetett figyelemben részesítette, amikor a szerző, mint a szerzői jog alanya, még nem nyerte el a modern jogok által neki biztosított főszerepet a kultúra és a hozzá kapcsolódó ipar területén. Kezdetben a szabályozást a bitorklás megakadályozásához fűződő általános társadalmi érdek indukálta, némely korban pedig a hatalom által ön maga fenntartására alkalmazott eszközök egyikeként a tömeg irányítására is alkalmas volt.

A piacgazdaság korában végül előtérbe került annak a kérdésnek a szabályozása is, mely dolgozatom témáját alkotja: a mű megalkotójának a szerzői jogban biztosított abszolút jellegű, kizárólagos jogosultságokat milyen mértékben érdemes korlátozni a kiadóval szemben, aki fontos szerepet játszik a mű közönséghez történő eljuttatásában; illetve milyen mértékben szálljanak át a szerző jogai a kiadóra annak érdekében, hogy a kiadó védekezni tudjon a tisztességtelen versennyel szemben, és beruházásai hasznot hajthassanak.

Az információs társadalom korában a Guttenberg-galaxis napja leáldozóban van, és a digitális vihar erősödésével a hagyományos szerzői jogi intézmények átértékelődnek, jelentőségük csökken. A technikai vívmányok fejlesztésével a gondolat közlésének olyan újabb, tárgyi formát nem öltő eszközei válnak tömegessé, melyek háttérbe szorítják a kiadói szerződéseket. A könyvkiadásra az első csapást a gyorsmásoló-gépek megjelenése mérte, a hangfelvétel-kiadásra pedig a magnószalag, majd a digitális technika elterjedése. Sokkal nagyobb jelentőségű azonban a számítógépes világháló térhódítása. A szerzői művek internetes felhasználásának lehetősége a közönség számára rengeteg előnnyel bír, s a nemzetközi szabályozás kikristályosodásával lassan a szerzők is érdekeltté válnak a világháló felhasználásában.

Mindezek ellenére ma még léteznek a könyvtárak, és gyermekeink is a könyv fölött görnyedve tanulnak meg olvasni, számolni és gondolkozni. Bizonyos területeken tehát a könyvek megkerülhetetlenek, még ha más területeken alulmaradtak is a versenyben. A hazai könyvpiacra a forgalom 2008-ig minden évben folyamatosan nőtt, és azóta sem csökkent számottevően (kis

iróniával mondhatnánk: csak ahogy a magyar népesség...). Tavaly, 2010-ben az 61,5 milliárd forintos forgalomból a tankönyvek eladása a legjelentősebb: a fenti összeg 27%-át teszi ki. Ezt követik az ismeretterjesztő könyvek 24%-kal, a fikciós és szépirodalmi művek 20%-kal, majd a tudományos művek és szakkönyvek 8,6%-kal.¹ Ehhez jönnek még a napilapok, hetilapok, magazinok, melyekre a kiadói szerződések szabályai ugyancsak vonatkoznak.

A kiadói szerződések másik jelentős területe a hangfelvétel-kiadás. A hangfelvételek internetes felhasználása nemzetközi szerződéseknek és a jogalkotó döntésének megfelelően nem tartozik a többszörözés kategóriájába, hanem a nyilvánossághoz közvetítés egyik típusát képezi. Ez a szerzők szempontjából nagyjából mindegy, de az általam tárgyalt jogintézmény szempontjából ez ismét az alkalmazási gyakoriság csökkenését eredményezi, mivel a zeneszámok letöltés útján való értékesítése lassan túlszárnyalja a hanglemezkiadást. Itt sem fog azonban teljesen eltűnni a kiadói szerződés. A mechanikai hanghordozók jelentősége egyrészt összefügg a nagyközönség által használt berendezések jellegével, és ennek megváltozása eleve eltart jópár évig. A másik érv magában az emberekben gyökeredzik: a zeneművek tárgyasult alakjához, a bakelit vagy CD lemezhez egy bizonyos réteget sajátos pszichikai viszony fűz, mely az emberi lélek ösztönös birtoklási vágyával áll összefüggésben. A műélvezethez bizonyos rituálék tartoznak, és ez a virtuális valóságban nem pótolható.

A kiadói szerződés tehát évszázados hagyományokkal rendelkező, napjainkban meghatározó gazdasági jelentőséggel rendelkező jogügylet, így érdemesnek találtam arra, hogy egy szakdolgozatban foglalkozzak vele. Jogászok számára pedig az sem elhanyagolható szempont, hogy a következőkben kifejtett szabályozás csak kevés különleges sajátossággal rendelkezik a felhasználási szerződések általános szabályaihoz képest, így a szabályok többsége alkalmazható a szerzői művek hasznosításának más sajátos formáinál is.

---

¹ MKKE

I. A kiadói szerződések története

1. A könyvkiadás és a szerzői jog kialakulása

A szellemi tulajdon védelme szorosan összefügg a technika állásával: ez ma is megfigyelhető, amikor az információs társadalom és a digitális technika korszakának kezdetével a jogalkotó újabb és újabb kihívásokkal szembesül a szerzői jog terén. A szerzői jog története is voltaképpen egy ilyen technikai vívmány, a *könyvnyomtatás* megjelenésével kezdődött. Ez teremtette meg annak lehetőségét, hogy a szellemi alkotások tárgyasult alakját sokszorosítsák és értékesítsék.

Az így létrejött sajátos piac jogi szabályozásának kizárólagos formája a XV. századtól egészen a XVIII. századig a **privilegium** volt.² Az intézmény lényegében egy könyvkiadási monopólium volt: a kiadó - a fejedelem felügyeleti joga mellett - kizárólagos jogot szerzett könyvek nyomtatására és kiadására. A privilegiumokat az uralkodók adták ki, azonban csak egy-egy személy részére (esetenként csak egy-egy könyvre), egyidejűleg eltiltva mindenki más e tevékenységtől. Ez az intézmény még csak közvetve szolgálta a szerzők érdekeit, szemben a mai szabályozással, mely a szerző személyiségvédelmének különös esetének tekinti a szerzői jogokat. Ezzel szemben a XVIII. században megjelenő **törvények** - anélkül, hogy a kiadókat elfelejtették volna - a szerzőkre koncentráltak, s ennek keretében mindenkinek (aki egyedi alkotással állt elő) biztosították a jogvédelmet; mindenki más pedig, aki az ország területén bitortlást (utánnyomást) követett el, büntetéssel fenyegettek. Az első törvény Angliában, 1709-ben jelent meg, majd a XVIII. század végétől sorban jelentek meg a törvények az Amerikai Egyesült Államokban és Európában.³ Meg kell még említenünk a **nemzetközi egyezményeket**, melyek közül máig a legalapvetőbb a Berni Unió Egyezménye.⁴

² Mezei Péter: *A szerzői jog története a törvényi szabályozásig* (Jogelméleti Szemle, 2004/3) 3. o.

³ Boytha György: 'A szerzői jog kialakulása' in Benárd Aurél - Timár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.) 20-28. o.

⁴ ld. II./2.

2. A kiadói szerződések szabályai Magyarországon 1999. előtt

2.1. Utánnomási tilalmak

A magyar jogban a szerzői jogok törvényi szabályozása későn, a XIX. század végén jelent meg. Ezt megelőzően is voltak már általános jellegű szabályok: elsőként az **1793. évi 12157. sz. királyi rendelet**, mely a belföldi utánnomást kemény büntetéssel valamint elkobzással, illetve a szerző részére nyújtandó kárpótlással szankcionálta. Mindez nem vonatkozott azonban a külföldön megjelent és már belföldön más által utánnomott könyvekre: ezeket bárki szabadon kiadhatta.⁵ 1794-ben egy újabb királyi rendelet a védelmet kiterjesztette Ausztriára és örökös tartományai területére a viszonzóság (reciprocitás) elve alapján, így az Ausztriában nyomtatott munkákat Magyarországon tilos volt utánnomni, és a magyar területeken kiadott műveknek ugyanezt a védelmet biztosították az osztrák utánnomásokkal szemben. A könyvnyomtatási tevékenység hatósági engedélyhez volt kötve.

Az 1848-49-es szabadságharcot megelőzően már több szerzői joggal foglalkozó törvényjavaslat született, de nem léptek életbe. Egy 1852-ben kelt nyílt parancsnak megfelelően **1853-tól Magyarországon is az 1846. évi osztrák császári pátens** lépett életbe.⁶ Ez a jogszabály már nem csak a könyvkiadásra vonatkozott: védelemben részesítette az irodalmi termékeket és művészeti munkákat, és ezekkel kapcsolatosan biztosította a szerzőnek a rendelkezési, többszörözési, közrebocsátási és átruházási jogát. Elsőként jelent meg a magyar jogban a zeneművek (és a színművek) védelme és a nyilvános előadás joga. A hasonló módon életbe léptetett **Osztrák Polgári Törvénykönyv** külön szabályokat tartalmazott a kiadói ügyletekkel kapcsolatban.⁷

A fenti pátens hatályát veszítette, amikor 1861-ben az Országbírói Értekezlet megalkotta az **Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat**. Az ITSz 23.§ szerint „az ész szüleményei is olyan tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll”. E rendelkezés szélesebb körben védte a szerző jogait, de eléggé bizonytalan volt, nem is alakult ki ezzel kapcsolatos bírói gyakorlat.⁸

⁵ Boytha György: 'A magyar szerzői jog története 1948-ig' in Benárd Aurél - Tímár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.) /továbbiakban: „Boytha: A magyar szerzői jog.../ 49. o.

⁶ Mezei, im. 10. o.

⁷ Boytha: A magyar szerzői jog... 51. o.

⁸ Boytha: A magyar szerzői jog... 51. o.

2.2. A kiadói ügylet a Kereskedelmi Törvénykönyvben

Sajátos módon a kiadói szerződésnek (mint jogügyletnek) a törvényi szabályozása megelőzte az első szerzői jogi törvény megjelenését. Az 1875-ös Kereskedelmi Törvénykönyv⁹ (Kt.) nyolcadik címe részletesen szabályozza a kiadói ügyletet, és egyes rendelkezései majdnem száz évig (1969. végéig) hatályban voltak. Ez a törvény még elsősorban a kiadó érdekeit tartotta szem előtt.¹⁰

A szerződés tárgya az irodalmi, műszaki vagy művészeti munka többszörözése, közzététele és forgalomba helyezése volt.¹¹ A *kiadó* nem csak egy jogot szerzett, hanem **kötelezettséget** is vállalt: köteles volt az átvett munkát sokszorosítani és forgalomba hozni. A kiadói szerződés már ekkor kizárólagos felhasználási jogot biztosított a kiadónak [Kt. 517.§]. Megjelent a szerzői mű integritásához fűződő jog: a változtatás és a fordítás nem tartozott a kiadó jogai közé. A szerző műveinek összkiadását a kiadó nem jelentethette meg egyenként.

A **tiszteletdíj** nem volt a szerződés érvényességi feltétele: illet a szerző csak akkor követelhetett a kiadótól, ha arról (kifejezetten vagy hallgatólagosan) megállapodtak.¹² Ha viszont kikötötték, a tiszteletdíj a kiadó érdekkörébe tartozó lehetetlenülés esetén is járt [Kt. 528-529.§].

A szerződés alanya nem csak a mű szerzője lehetett, hanem a műalkotás aktuális tulajdonosa is [533.§]. Ebből is látszik, hogy a kiadói ügylet ekkor még nem a szellemi alkotásra, hanem annak *materiális megnyilvánulására*, a fizikai tárgyra vonatkozott. Ez egy szerződés szabályozása, mely a többi kötelemi jogviszonyhoz hasonló elemeket tartalmazott.¹³

2.3. Az első szerzői jogi törvénykönyv (1884)

A magyar szerzői jog első átfogó és részletes szabályozása az 1884. évi XVI. törvény volt. A törvény létrehozásában nagy szerepet játszott a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-társaság, név szerint pedig Arany Lászlót érdemes kiemelni, aki a tervezetet készítette.¹⁴

⁹ 1875. évi XXXVII. törvénycikk

¹⁰ Boytha: A magyar szerzői jog... 52. o.

¹¹ Láthatjuk tehát, hogy a mai jogszabállyal ellentétben egyértelmű volt, mire terjed ki a kiadó joga. 1969-től napjainkig a jogszabály nagyvonalúan csak a „kiadás” (és a forgalomba hozatal) jogát nevesíti.

¹² Boytha: A magyar szerzői jog... 52. o.

¹³ Mezei, im., 12. o.

¹⁴ Mezei, im., 13. o.

A törvény szakított a szellemi tulajdon elméletével, és helyette az **önálló szerzői jog** koncepcióját tette magáévá, de annak még mindig csak a vagyoni jogi vonatkozásait szabályozta.¹⁵ A védelmi körbe valamennyi, az adott korban ismert szerzői és művészeti formát bevette, de az egyes műfajokat külön szabályozta, nem alkotta meg a szerzői alkotás és a felhasználás elvont fogalmát. A védelem - az átdolgozás jogától eltekintve - nem terjedt ki a személyhez fűződő jogokra, és a szerzői jogai korlátlanul **átruházhatóak** voltak.¹⁶ A védelmi időt a szerző halálától számított 50 évben határozta meg.¹⁷

A bitorlás tekintetében kimerítő szabályozást adott, az eljárást pedig - melynek lefolytatását magánindítványhoz kötötte - a *polgári* bíróságokhoz tette le, ide értve a kártérítés megítélését és a büntetések kiszabását egyaránt (valamennyi első folyamodású bíróság hatáskörrel rendelkezett). Az illetékességet a „panaszlott” lakhelye mellett a bitorlás helye is megalapozta. A **kiadói szerződések** tekintetében továbbra is a Kt.-t kellett alkalmazni.

A XX. század elején megjelenő **hangfelvétel-kiadás** tekintetében a bíróság kiterjesztően értelmezte az 1884-es törvény szabályait. Egy 1908-as ítélet arról tanúskodik, hogy a dalok engedély nélkül történt mechanikai többszörözését és forgalomba hozatalát a Kúria a szerzői jog megsértésének minősítette.¹⁸ Az új, ismeretlen felhasználási mód gyakorlásának jogát tehát a gyakorlat a szerzőnek ítélte. Ez az elv a későbbiekben jogszabályi formát öltött.¹⁹

2.4. Az 1921. évi LIV. törvénycikk

Az új szerzői jogi törvénykönyv megalkotását a Berni Unióhoz való csatlakozás és az újonnan megjelenő felhasználási módok tették szükségessé.²⁰ A korábbi kódexhez hasonlóan külön szabályozta az egyes műfajokat, és továbbra is átruházhatónak tekintette a szerzői jogokat.²¹ Ez a törvény már szabályozta a jövőben alkotandó műre kötött átruházási szerződés egyes kérdéseit, de továbbra is hiányoztak a felhasználási szerződésekre vonatkozó kötelmi jellegű szabályok, másrészt nem rendelkezett a szerző személyhez fűződő jogairól.

¹⁵ Faludi Gábor: *A felhasználási szerződés*. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.) /továbbiakban: „Faludi féle könyv”/ 42. o.

¹⁶ Faludi féle könyv, 44. o.

¹⁷ Mezei, im., 15. o.

¹⁸ Faludi féle könyv, 44. o. Hasonlóan döntött a Kúria 1925-ben, amikor a megfilmesítés jogát (annak újdonságára tekintettel) a szerzőnek ítélte meg - annak ellenére, hogy egy korábbi jogátruházó szerződés a szerző minden fennálló jogát a zeneműkiadóra ruházta. Ld. Faludi féle könyv, 45. o.

¹⁹ Ld. III./5.6.2.

²⁰ Boytha: *A magyar szerzői jog...* 52. o.

²¹ Faludi féle könyv, 45. o.

Ekkor jelent meg a **jövőben alkotandó művekhez** kapcsolódó felmondási szabály: a szerző által a jövőben alkotandó művek összességére ill. egy bizonyos fajtájára kötött átruházási szerződést a szerződés létrejötte után 5 évvel bármelyik fél felmondhatta (1 éves felmondási idővel).²² Ha ettől a szabálytól a szerző hátrányára eltértek, a szerződés ebben a részben érvénytelen volt - ez volt a szerzői jogban az első egyoldalúan kógens szabály.²³

Jelentős volt ebben az időszakban a *bíróság* jogfejlesztő ill. joghézagkitöltő szerepe. A Kúria fogalmazta meg a jogátruházó szerződések **kizárólagosságának** elvét: az ellenkező kikötése hiányában az átruházást kizárólagosnak kellett tekinteni, hacsak az eset körülményeiből más nem következett.²⁴ A kiadói szerződések tekintetében ez egyébként nem volt kérdéses, hiszen a Kt. továbbra is hatályban volt.

A szerző **személyhez fűződő jogai** is a bírósági gyakorlatban kristályosodtak ki. A bírák a Berni Unió Egylemény felülvizsgált változatát kihirdető 1931. évi XXIV. törvénycikkre hivatkozhattak. Így jelent meg a szerzői minőség elismerésére, a név feltüntetésére való jog, illetve a torzítás és változtatás tilalma (a mű integritásához fűződő jog). Ezek a jogok még a szerzői jog átruházása esetén is a szerzőt illették meg.²⁵

Az 1921-es Szjt. túlélte a II. Világháborút, de a szocializmus és a **tervutasításos rendszer** rányomta a bélyegét a szerzői jogra. Ennek a korszaknak a megértéséhez át kellene tekintenünk az előző rendszer politikai működését is, hiszen a szólásszabadság hiánya és a felhasználói szervezetek államosítása, állampárti irányítása teljesen más kontextusba helyezte a művek felhasználásának kérdéseit. Erre dolgozatomban nem térek ki, remélhetőleg a rendszerváltás után 15 évvel még mindenki tisztában van azzal, mit jelentett a gyakorlatban az Alkotmánynak az a kitétele, miszerint a Magyar Népköztársaság az olyan művészetet támogatja, mely a dolgozó nép életét, a „valóságot” ábrázolja.

A kornak a jogi szabályozása a törvényt kiegészítő **rendeletek** útján történt. Ezek a rendeletek a szerző érdekeit is figyelembe véve szabályozták a felhasználási szerződések szabályait. Az első ilyen rendelet a 98/1951-es MT rendelet volt, mely az *írói művek* kiadását szabályozta. Ez a kiadói szerződés lényeges tartalmává tette a jogdíjban való megállapodást, és a szerződés leghosszabb tartamát 4 évre korlátozta. Lényeges újdonság volt, hogy a kiadót terhelő többszörözési

---

²² Id. III./8.1.

²³ Faludi féle könyv, 47-48. o.

²⁴ Faludi féle könyv, 47. o.

²⁵ Faludi féle könyv, 48. o.

és terjesztési kötelezettség megsértése esetén a szerző sem a mű megjelentetését, sem kártérítést nem követelhetett (ellentétben a Kt. szabályaival). Később rendeleti úton szabályozták a szerzőknek járó jogdíjak mértékét is.²⁶

2.5. Kiadói szerződések a kommunista diktatúra alatt (az 1969-es Szjt.)

2.5.1. A szabályozás logikája és a felhasználási szerződések általános szabályai

Az 1969-es Szjt. /régi Szjt./ mondta ki először, hogy a szerzőt megillető vagyoni és személyhez fűződő jogok elidegeníthetetlenek (a **jogátruházás tilalma**), hasznosítására a szerző *felhasználási jog* átruházásával köthet szerződést. Ugyancsak ez a törvény rögzítette általános jelleggel, hogy a mű *bármely* felhasználásához szükség van a szerző engedélyére.

A **felhasználási szerződések keretszabályait** a törvény tartalmazta, az egyes felhasználási módokra pedig a *részletes szabályokat* a művelődési és közoktatási miniszter rendeletei adták meg. Külön rendelet szabályozta többek között a könyvkiadást,²⁷ a zeneműkiadást,²⁸ a filmeket, a képzőművészeti és az iparművészeti alkotásokat. A ma hatályban lévő kiadói szerződésekre továbbra is a fenti szabályokat kell alkalmazni, ha a szerződés 1999. szeptember 1-je előtt jött létre - ez azonban egyre ritkább lesz majd, tekintettel a szerződések időtartamának jogszabályi korlátozására.²⁹

A régi Szjt. műfajonkénti keretszabályait megelőzte egy általános rész, mely a felhasználási szerződések általános szabályait rögzítette. A diszpozitivitás elvének rögzítése mellett a szerződés tartalmát korlátozta a régi Szjt. 26.§-a, mely kimondta: a szerző hátrányára nem lehet eltérni a törvény olyan szabályától, mely a szerző érdekének védelmét szolgálja (**egyoldalú kógencia**). A szabály megsértésének szankciója részleges érvénytelenség volt.³⁰

A felhasználási szerződést főszabályként **írásban** kellett megkötni, de jogszabályi kivételként már akkor is elegendő volt a szóbeli megállapodás a napilapok és a folyóiratok esetében.³¹ Bár az írásbeli forma elvileg a szerződés érvényességének feltétele volt, a bírói

²⁶ Boytha György: 'A magyar szocialista szerzői jog kiépítése' in Benárd Aurél - Tímár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.) 61. o.

²⁷ 1/1970. (III. 20.) MM rendelet a kiadói szerződések feltételeiről és a szerzői díjakról /Kr./

²⁸ 6/1972. (VIII. 19.) MM rendelet a zeneművek kiadására vonatkozó szerződések feltételeiről, a zeneműkiadással kapcsolatos egyéb szerződésekről, valamint a szerzői és más tevékenység díjáról /Zkr./

²⁹ Szinger András - Tóth Péter Benjamin: *Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz*. (Novissima Kiadó, Budapest, 2004.) /továbbiakban „Szinger - Tóth”/ 134. o.

³⁰ Faludi féle könyv, 58. o.

³¹ ld. III./4.2.

gyakorlat lazított ezen a követelményen azáltal, hogy a Ptk. szabályainak megfelelően az érvénytelen szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánította, így a felhasználónak ki kellett fizetnie a jogdíjat.³²

A felhasználási szerződéssel a felhasználó főszabályként nem szerzett kizárólagos jogot, de a kiadói szerződés külön szabályainál a törvény fenntartotta a **kizárólagosság** vélelmét. Deklarálta a törvény a felhasználási jog **személyhez kötöttségét**, és „alkotói megbízások” címszó alatt szabályozta a **jövőben alkotandó műre kötött felhasználási szerződéseket**.³³

Bár a **kiadói szerződések** egyes fajtáit a miniszteri rendeletek szabályozták részletesen, a törvényben is elhelyeztek ezekre vonatkozó közös szabályokat a nevesített szerződések körében. Tartalmilag ezek a szabályok megfelelnek a ma is érvényes szabályoknak (a kiadói szerződés fogalma, a kizárólagosság, a kiadás nyelve tekintetében). A szerzőnek különleges „elállási” joga volt abban az esetben, ha a kiadó a művet a jogszabályban, a szerződésben, ill. ésszerű határidőn belül nem adta ki. Nem volt azonban ez valódi elállás, hiszen a szerző a felhasználás elmaradásától függetlenül követelhetette a szerzői jogdíjat.³⁴ Ez a rendelkezés átmeneti jellegű volt a korábbi kiadási kötelezettség és az új Szjt. különös felmondási szabálya között.³⁵

Alapvetően eltért a mai szabályozástól a régi Szjt. azon szabálya, mely szerint a kiadói szerződés csak **meghatározott időtartamra** vagy **meghatározott példányszámra** szólhatott. Ez a rendelkezés elvileg a szerző érdekeit védte, de a jogdíjak jogszabályi meghatározása miatt ennek a rendelkezésnek nem volt különösebb jelentősége. Ha az egyik szerződő fél külföldi volt, kivételesen jogszerűen lehetett határozatlan időre is szerződést kötni.³⁶

2.5.2. A könyvkiadás

Az irányadó miniszteri rendelet (Kr.) meghatározta a szerződés **szükséges tartalmi elemeit**, melyek a következők:³⁷

- a szerződés időtartama,
- a mű jellege, műfaja,

³² Faludi féle könyv, 59. o.

³³ ld. III./5.5. és III./7.

³⁴ Lindner Gyula: 'A kiadói szerződés' in Benárd Aurél - Tímár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.) /továbbiakban „Lindner”/ 211. o.

³⁵ ld. III./8.2. A szerző újabban követelheti a kizárólagosság megszüntetését is.

³⁶ Lindner, im., 190. o.

³⁷ Szinger - Tóth, im., 135. o.

- a mű terjedelme (terjedelemtől függő díjazás esetén),
- a szerző díjazása,
- a kézirat szolgáltatásának időpontja,
- a szerzőt megillető tiszteletpéldányok száma,
- a kiadás határideje.

A tartalmi elemek hiánya esetére a rendelet semmilyen szankciót nem rendelt alkalmazni. Nem teljesen egyértelmű, hogy vajon a fent felsorolt tartalmi elemekre vonatkozhat-e a Ptk. 205.§ (2) bekezdése³⁸, mely szerint a szerződés létrejöttéhez a feleknek meg kell állapodniuk a lényeges feltételekben. Ha nem, akkor a rendelet vonatkozó szabálya „lex imperfecta” volt, a szerződés ezek hiányában is érvényesen létrejöhetett. Ha a Ptk.-ban említett „lényeges” elemekről volt szó, akkor a megállapodás hiányában nem létező szerződésről volt szó (és a jogalap nélküli gazdagodás ill. a szerzői jogsértés szabályait lehetett alkalmazni).

A szerződés **időtartamát** a Kr. magyar nyelvű művek esetében 4 évre korlátozta (ezt az időtartamot 1997-ben 8 évre emelték).³⁹ A **mű terjedelmét** szerzői ívekben kellett meghatározni. Egy szerzői ív 40 000 betűhelynek, verses művek esetében 500 sornak felel meg.⁴⁰ A gyakorlatban ma is így határozzák meg a művek terjedelmét.

A **szerzői jogdíj** meghatározásának elvileg két módja volt:

- előre egy összegben, a példányszámtól és a terjedelemtől függetlenül,
- a mű terjedelmének vagy példányszámának alapulvételével, a Kr. mellékleteként kiadott díjtáblázatok ill. díjtételek alkalmazásával.

A jogdíj már ekkor független volt a mű példányainak sorsától: a kiadás tényéhez kapcsolódott, nem függött az értékesítés eredményétől.⁴¹ Részletes szabályok voltak a díj esedékességére és a szerzőre áthárítható költségekre is.

2.5.3. A zeneműkiadás

A kiadói szerződések másik különleges fajtáját a Zkr. szabályozta. A miniszteri rendelet tágította a kiadói szerződés törvényi fogalmát, és nemcsak a zenemű kottájának *kiadását*, hanem a

³⁸ korábban Ptk. 207.§ (2)

³⁹ Szinger - Tóth, im., 135. o.

⁴⁰ Lindner, im., 192. o.

⁴¹ Lindner, im., 199. o.

kottabérletet és a *propagandatevékenységet* is szabályozta, bár ez utóbbit csak nagy vonalakban, (a kiadó jogdíjrészesedését kivéve) ajánló jelleggel [Zkr. 30.§]. Ezt a szerződést a felek köthették **határozatlan időre** is, így előfordulhat, hogy jelenleg is hatályban van olyan szerződés, melyre a Zkr.-t kell alkalmazni. A határozatlan időre kötött szerződések esetében a szerzőt speciális **felmondási jog** illeti meg, ha mű kereskedelmi forgalomban már nem kapható. A szerződés a felek eltérő megállapodásának hiányában **területi korlátozás nélküli** felhasználási jogot biztosított a kiadónak. Külön kiemeli a rendelet, hogy a szerző felhatalmazhatja a kiadót a külföldi kiadás jogának más személyre történő továbbruházására.⁴²

2.5.4. A hanglemezkiadás

A zeneművek hanglemez ill. hangszalag útján történő sokszorosítása is engedélyköteles tevékenységnek minősült, erre a felhasználásra a régi Szjt. általános szabályain túl a Szerzői Jogvédő Hivatalról szóló 106/1952. MT rendelet tartalmazott rendelkezéseket (5-6.§). A jogérvényesítés **kötelező közös jogkezelés** körébe tartozott, de a nyilvánosságra nem került művek tekintetében a hangfelvétel kiadásának jogát csak közvetlenül a szerzőtől lehetett megszerezni. A hangfelvétel elkészítésében közreműködő előadóművészek nem tartoztak a szerzői jog hatálya alá, a rendelet csak a zenemű szerzőire vonatkozott.

---

⁴² Szinger - Tóth, im., 140. o.

II. A kiadói szerződések nemzetközi vonatkozásai

1. A felhasználási szerződések és a nemzetközi magánjog

A szerzői jogok (mint a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok általában) alapesetben *abszolút* jellegű, negatív tartalmú jogosultságok. Ez azt jelenti, hogy a jogviszony egyik oldalán álló, kizárólagos jogokkal rendelkező jogosulttal szemben mindenki más kötelezett, köteles a szerző jogait tiszteletben tartani és tartózkodni azok megsértésétől.⁴³ Amennyiben a fenti jogviszony jogosultja felhasználási szerződést (a mi esetünkben kiadói szerződést) köt, az abszolút szerkezetű jogviszony mellett létrejön egy *relatív* szerkezetű is, melyben meghatározott felek szerepelnek, akiknek egymással szemben kölcsönösen vannak jogaik és kötelezettségeik. A fenti különbségtétel a kiadói szerződések magyar szabályainak tárgyalásánál kevésbé fontos, mivel a kiadó joga főszabályként kizárólagos, és így törvényi felhatalmazás birtokában harmadik személyekkel szemben úgy tudja szerzett jogait érvényesíteni, mintha ő volna az abszolút szerkezetű jogviszony jogosultja.⁴⁴ A nemzetközi magánjogban azonban a fenti különbségtétel fontos, mivel könnyen előfordulhat, hogy egyfajta szabályrendszer érvényesül a szerzői jog harmadik személy általi megsértése esetén, míg más az irányadó jog a felhasználási szerződésre vonatkozóan, ha a felek között támad jogvita.

2. Nemzetközi szerződések

A nemzetközi szerzői jogi megállapodások nem foglalkoznak a relatív szerkezetű jogviszonyokkal, csak az abszolút szerkezetűekkel: azt határozzák meg, hogy melyek azok a jogosultságok, amelyek a szerzőt megilletik, illetve melyek a védelem feltételei.⁴⁵ Nem foglalkoznak a szerzői jogi szerződésekkel, ami arra vezethető vissza, hogy a nemzeti szerzői jogi rendszerek között alapvető különbségek vannak. A kiadói szerződések szempontjából az egyezmények elsősorban azért fontosak, mert meghatározzák a *szerződés tárgyát* (mely művekre, milyen felhasználásokra szükséges engedélyt kérni a szerzőtől). A szabályozás a szolgáltatás-

⁴³ Tattay Levente: *A szellemi alkotások joga*. (Szent István Társulat, Budapest, 2003.) /továbbiakban „Tattay”/ 31. o.

⁴⁴ ld. III./5.4.

⁴⁵ Gyenge Anikó: *A szerzői mű ára - díjak az egyedi felhasználási szerződésekben* (Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2004/6.) /továbbiakban: „Gyenge: A szerzői mű ára...”/ 29. o.

ellenszolgáltatás elvének érvényre juttatása érdekében csak ott korlátozza a tagállami szuverenitást, ahol a *díjazásról* való rendelkezés a felhasználási szerződésben szereplő gyengébb fél érdekében szükséges.⁴⁶

A legfontosabb nemzetközi megállapodások a következők:⁴⁷

- az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Uniói Egyezmény /BUE/ (1886)⁴⁸
- az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény (Genf, 1952)⁴⁹
- az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló

Római Egyezmény (1961)⁵⁰

- a hangfelvételek előállítóinak védelméről szóló Genfi Egyezmény (1971)⁵¹
- a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásaival foglalkozó /TRIPS/ egyezmény (Marrakesh, 1993)⁵²
- a Szellemi Tulajdon Világszervezete keretében kötött Szerzői Jogi Szerződés /WCT/ (Genf, 1996)⁵³
- a Szellemi Tulajdon Világszervezete keretében kötött Szerződés az Előadásokról és a

Hangfelvételekről /WPPT/ (Genf, 1996).⁵⁴

A fenti egyezmények egyrészt azt szabályozzák, hogy melyik ország joga határozza meg a jogosultnak nyújtott védelem terjedelmét, másrészt hogy milyen jogok illetik meg a jogosultakat az egyes nemzeti jogoktól függetlenül is. Ilyen egyezmények hiányában a szellemi alkotásokhoz kapcsolódó jogosultság hatálya arra az államra korlátozódna, amely azt nemzeti jogában szankcionálja (territorialitás elve).

A BUE legfontosabb alapelve szerint a jogosultaknak biztosított védelem terjedelme és az igénybe vehető jogi eszközök tekintetében kizárólag annak az országnak a törvényei irányadók, ahol a védelmet igénylik (ez a „*lex loci protectionis*” kapcsoló elve). Az egyezményhez csatlakozott országok közül annak a jogát kell tehát alkalmazni, amelynek területén a szerző jogát megsértették.⁵⁵ Az egyes nemzeti jogok nem alkalmazhatnak hátrányosabb szabályokat az

⁴⁶ Gyenge: A szerzői mű ára... 31. o.

⁴⁷ Tattay, im. 62-75. o.

⁴⁸ a párizsi felülvizsgálat (1971) szerinti szöveg kihirdetése: 1975. évi 4. tvr.

⁴⁹ kihirdette: 1971. évi 4. tvr.; a párizsi felülvizsgálat (1971) szerinti szöveg kihirdetése: 1975. évi 3. tvr.

⁵⁰ kihirdette: 1998. évi XLIV. törvény

⁵¹ kihirdette: 1975. évi 18. tvr.

⁵² kihirdette: 1998. évi IX. tv.

⁵³ kihirdette: 2004. évi XLIX. tv.

⁵⁴ kihirdette: 2004. évi XLIX. tv.

⁵⁵ Boytha György: 'A hatályos szerzői és szomszédos jogi szakegyezmények' in Gyertyánfy Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. (KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.) 525. o. Az elv azon szerzők művei tekintetében érvényesül, akik valamilyen módon kapcsolódnak az Unió valamelyik országához (állampolgárság, állandó lakóhely, a mű első megjelentetése).

egyezmény hatálya alá tartozó külföldiekkel szemben, mint saját állampolgáraik tekintetében (a *belföldi jogegyenlőség* elve), és nem köthetik a védelmet alakszerűségekhez.

A fenti egyezmények által biztosított minimális jogosultságok közül itt csak azt szükséges kiemelni, hogy mindegyikben szerepel a többszörözés engedélyezésére irányuló jog. A zeneművek közös jogkezelése és törvényi kényszerengedély esetében a tagállamoknak biztosítaniuk kell azt, hogy nem sérül a szerző méltányos díjazáshoz fűződő joga.⁵⁶

3. Az EU vonatkozó szabályai

Az uniós szabályok jellege megegyezik a korábban ismertetett nemzetközi egyezményekével: hiányzik a komplex szerződési jogi szabályozás. Az Uniónak nincs is arra hatásköre, hogy ilyen szabályozást bevezessen.⁵⁷ A szerzői joggal kapcsolatban rendeletek nem, csak *irányelvek* születtek, és ezek is csak olyan esetekben foglalnak magukban kötelmi jogi szabályokat, amikor az egyéni szerződéskötésnek egyenrangú felek híján nincs racionalitása.

Mivel a kiadói szerződések általában kizárólagos szerződések, figyelembe kell venni az EU *versenyjogi szabályait* és az ehhez kapcsolódó joggyakorlatot. Ezekből adódik a **párhuzamos importok kizárásának tilalma** és a **jogkimerülés** elve, melyek azonban csak közvetve vannak hatással a szerződésben részt vevő felek jogviszonyára, a kiadó piaci helyzetét befolyásolva.⁵⁸ A szerzőknek és a közös jogkezelő szervezeteknek ezzel szemben arra kell ügyelniük, hogy magatartásuk ne ütközzön a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmába.⁵⁹

4. Az alkalmazandó jog

Az alkalmazandó jog kérdése akkor merül fel, ha egy szerzői jogi igény olyan tényálláson alapul, amelyben *lényeges külföldi elem* van.⁶⁰ Az igény érvényesítésekor a bíróság (magyar és külföldi egyaránt) mindig saját eljárási joga szerint jár el, de az alkalmazott anyagi jog a fórum kollíziós szabályaitól függően lehet olyan külföldi jog is, amellyel a jogviszony - a tényállás egy

⁵⁶ Gyenge: A szerzői mű ára... 29-30. o.

⁵⁷ Gyenge: A szerzői mű ára... 30. o.

⁵⁸ Id. III./5.2.3.

⁵⁹ Boytha, György: 'Iparjogvédelem, szerzői jog' in Király Miklós (szerk.): *Az Európai Közösség kereskedelmi joga*. (KJK-Kerszöv, Budapest, 2003.) /továbbiakban „Boytha: Iparjogvédelem...”/ 363-368. o.

⁶⁰ A „külföldi elem” problémája nemcsak a magyar bíróság előtt merülhet fel, hanem más nemzeti bíróság előtt is.

eleme miatt - érdemi kapcsolatban van.⁶¹ Egy kiadói szerződés esetében a releváns tényállási elemek a következők: a szerző (pontosabban a jogosult), a kiadó, a szerződéskötés helye, illetve a felhasználás helye.

A felhasználás helye mindig meghatározó jelentőségű, hiszen (ahogy azt az előző pontban kifejtettem) az **abszolút jellegű jogviszonyok** jogosultjainak védelme tekintetében a nemzetközi egyezmények mindig annak az államnak a jogát rendelik alkalmazni, ahol a védelmet igénylik. A BUE szabályainak megfelelően a magyar kollíziós jogszabály⁶² is kimondja: a szerzői jogokat annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelynek területén a védelmet igénylik. Ez a rendelkezés vonatkozik a szerzői jogi védelem keletkezésére (pl. regisztráció), a védett művek körére, továbbá a szerzői jog alanyára (pl. külföldi szerző milyen feltételek mellett részesül védelemben), tartalmára, megszűnésére és megsértésének következményeire is.⁶³ Ha tehát a szerző úgy érzi, hogy megsértették személyhez fűződő vagy vagyoni jogait, annak az államnak a joga irányadó, amelynek területén a vélt jogsértés történt. Hasonló a helyzet abban az esetben, ha a kiadó kíván fellépni azokkal szemben, akik jogellenesen használják fel azt a művet, melyre szerződés keretében jogot szerzett. A kiadó mint *hangfelvétel-előállító* ugyancsak ennek megfelelően élvez védelmet. A nemzeti jogok alkalmazásakor figyelemmel kell lenni arra, hogy azokhoz képest a nemzetközi szerződések elsőbbséget élveznek.⁶⁴ Ha egy egyezményben részes állam nemzeti joga nem garantálná az egyezményben előírt minimum jogosultságokat, a bíróságnak elvileg a nemzeti jog figyelmen kívül hagyásával alkalmaznia kellene az egyezményben foglaltakat.⁶⁵

A felhasználási szerződések tekintetében nem ilyen egyszerű a helyzet. Ezeket a vonatkozó nemzetközi egyezmények nem szabályozzák, tehát - a kollíziós szabályoknak megfelelően - mindig valamely állam nemzeti jogát kell alkalmazni. A kötelmi jog egyik alapelve a szerződési szabadság, ennek megfelelően elsősorban a felek akarata határozza meg, hogy melyik állam joga legyen irányadó. Ez az ún. *jogválasztás*, melyet a Nmjt. 24. §-a is megenged: a szerződésekre azt a jogot kell alkalmazni, amelyet a felek a szerződés megkötésekor, vagy később választottak.⁶⁶ Jogválasztás

---

⁶¹ Tattay, im., 81. o.

⁶² A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. (továbbiakban: Nmjt.) 19.§.

⁶³ Burián László: 'A szellemi alkotások jogának kollíziós szabályai' in Burián László - Kecskés László - Vörös Imre: *Magyar nemzetközi kollíziós magánjog*. (Logod Bt., Budapest, 2003.) /továbbiakban: Burián: A szellemi alkotások.../ 202. o.

⁶⁴ Ezt kimondja a Nmjt. 2. §-a is. BUE tagországok esetében tehát a „lex loci protectionis” elvét tulajdonképpen a BUE alapján kell alkalmazni, bár az elvet a Nmjt. is tartalmazza.

⁶⁵ Az egyezmények és a tagállami nemzeti jogok közötti ellentmondás ritka, az adaptáció a szerzői jogi törvények módosításával általában hamar megtörténik.

⁶⁶ A jogválasztás feltétele a lényeges külföldi elem. Ha csak a szerződéskötés helye a külföldi elem, és a felek abból a célból kötik meg szerződést külföldön, hogy az egyébként irányadó magyar jog szabályait megkerüljék, a Nmjt. 8.§-a értelmében a jogválasztás érvénytelen, és a magyar jogot kell alkalmazni.

hiányában a bírói fórum nemzeti jogának kollíziós szabályaiban lefektetett kapcsoló elvek határozzák meg a szerződés jogát. A magyar jog úgy rendelkezik, hogy a felhasználási szerződésekre vonatkozó jog annak az államnak a joga, amelyben a szerződés megkötésének időpontjában a *felhasználó lakóhelye, szokásos tartózkodási helye, illetve a székhelye, vagy a telephelye van* [Nmjt. 25.§ c)].⁶⁷

A szerződésre irányadó jog meghatározása mellett legalább ugyanolyan fontos az a kérdés, hogy a jogviszony mely elemeire terjed ki a fenti módszerek valamelyikével meghatározott jog. A jogvitát elbíráló bíróság **minősítési problémával** szembesülhet, mivel ebben az esetben szerzői jogokat érintő kötelmi jogviszonnal van dolgunk. A szokásos jogalkotási technika a következő: a felhasználási szerződés bizonyos szabályait (pl. alakszerűség, különleges megszűnési okok) az egyes nemzeti jogok a szerzői jogi törvényükben szabályozzák, háttérjogszabályként pedig a polgári törvénykönyvek szerepelnek. A minősítési kérdés az első esetben fordulhat elő, ha a „lex loci protectionis” szerint meghatározott jog nem azonos a szerződésre irányadó joggal, és a kettő lényeges kérdésben eltér.⁶⁸ A szerzői jogra vonatkozó főszabály szerint annak az államnak a jogát kellene alkalmazni, melynek területén a védelmet igénylik, ami általában a felhasználás helye. Vajon a felhasználási szerződések szabályai inkább szerzői jogi jellegűek, vagy pedig kötelmi jogiak? Véleményem szerint a fenti konfliktushelyzet megoldásában nem az a döntő, hogy a szabályokat a szerzői jogi törvény tartalmazza. Ha ebből indulnánk ki, nem volna lehetséges pl. a jogválasztás, mely a nemzetközi magánjogban (a szerződéseknél) általánosan megengedett. Ráadásul vannak olyan államok, ahol a szerzői joggal összefüggő egyes kérdéseket külön törvényben szabályoznak (pl. a német jogban a kiadói szerződéseket). Ugyanakkor figyelemmel kell lennünk arra, hogy a szerzői jogi törvényben található szabályok nagy része éppen a szerző érdekeit védi. A fenti problémára általános jellegű válasz nem adható, jogvita esetén tehát a bíróság mérlegelésétől (az általa igénybe vett szakértő meggyőződésétől) függ majd, melyik jog érvényesül az adott ügyben. Ezt a bizonytalanságot azáltal lehet kiküszöbölni, hogy a felek az alkalmazandó jog kijelölése mellett kifejezetten rögzítik azokat a szabályokat, amelyek a bizonytalan minősítésű jogintézményre vonatkoznak.

---

⁶⁷ Tattay, im., 84. o.

⁶⁸ Pl. előfordulhat, hogy egy magyar szerző művét angol kiadó hozza forgalomba Németországban. A felek abban egyeznek meg, hogy a jogviszonyukra a magyar jogot kell alkalmazni. A szerződésben olyan mértékű díjban állapodnak meg, mely egyértelműen alacsonyabb a szokásosnál, vagyis a szerző írásban lemond a jogdíj egy részéről. A szerző később jogdíjemelési igénnyel fordul a kiadó felé, és a német szerzői jogi törvényre hivatkozik, mely a 32.§ (3) bekezdésében kimondja, hogy a méltányos díjazás tekintetében a szerző hátrányára eltérő megállapodásra a másik fél nem hivatkozhat.

A magyar jog idevágó szabálya szerint a szerződés joga kiterjed a kötelmi jogviszony minden elemére, különösen a szerződés megkötésére, anyagi és alaki érvényességére és kötelmi hatásaira [Nmjt. 30.§ (1) bek.].⁶⁹ Nem egyértelmű a tvr. szövege alapján, hogy a felhasználó által szerzett jog terjedelme (a felhasználás mértéke, az engedély területi hatálya, átruházhatósága) beletartozik-e a „kötelmi hatásokba”. A szerzőt megillető egyes különleges felmondási jogok miatt is előállhat minősítési probléma, ha az a személyhez fűződő jogok érvényesítésével kapcsolatos.⁷⁰

5. A magyar bíróság joghatósága

A joghatóság ugyan eljárásjogi kérdés, de nagyban befolyásolja azt, hogy az anyagi jogban előírt szabályok mennyire érvényesülhetnek a gyakorlatban.

A Nmjt. 54.§-a szerint a magyar bíróság eljárhat minden ügyben, amennyiben az *alperes lakóhelye, vagy szokásos tartózkodási helye* - jogi személy (jogi személy nélküli gazdasági társaság) esetében *székhelye* - belföldön van. Több alperes együttes perlése (pertársaság) esetén magyar bíróság eljárhat valamennyi alperessel szemben, amennyiben legalább az *alperesek egyikének* lakóhelye (székhelye) vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van, feltéve, hogy:

- a per tárgya olyan közös jog, illetőleg olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el, vagy
- ha a perben hozott döntés valamennyi alperesre a perben való részvétel nélkül is kiterjedne,
- illetőleg ha a perbeli követelések ugyanazon jogviszonyból erednek.

Vagyonjogi ügyek tekintetében a felek a felmerült jogvitájukra vagy a meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk esetére kiköthetik valamely állam bíróságainak - vagy egy meghatározott bíróságának - joghatóságát [Nmjt. 62/F.§ (1) bek.]. A *joghatósági kikötést* írásba kell foglalni (hacsak a nemzetközi kereskedelmi szokások mást nem diktálnak).

A joghatósági szabályok figyelembevétele elsősorban a szerző szempontjából fontos. A szerzőnek - ellentétben a kiadóval - általában korlátozottabbak az érdekérvényesítésre fordítható erőforrásai, márpedig egy külföldi országban lefolytatott szerzői jogi pernek jelentős költségei

⁶⁹ Az alaki érvényességre különös szabályok vonatkoznak: ha a szerződés a szerződésre irányadó jog szerint nem érvényes, a bíróság a szerződést érvényesnek tekinti, amennyiben az eljáró bíróság államának joga szerint érvényes. Ugyancsak érvényes a szerződés, ha a szerződéskötés helyének joga, vagy azon állam joga szerint érvényes, ahol a célzott joghatásoknak be kell állniuk [Nmjt. 30.§ (3) bek.].

⁷⁰ ld. III./8.3.

lehetnek. A külföldi jogi szabályok ismeretének hiánya is elsősorban a szerző számára jelenthet elháríthatatlan akadályt. A kiszolgáltatottság ellen a szerző egyedül úgy védekezhet, ha külföldi kiadóval kötött szerződésénél ragaszkodik a magyar bíróság joghatóságának kikötéséhez.

6. Külföldi jogi megoldások

Az egyes nemzeti szabályrendszerek a jogforrásokat tekintve ugyanúgy többszintűek, ahogy a magyar szerzői jog. A speciális szabályokat az általános polgári jogi normák háttérszabályként egészítik ki. Különbség áll fenn abból a szempontból, hogy a szerzői jogi törvény milyen részletességgel szabályozza a szerződéseket; illetve alkotnak-e külön törvényt az egyes különös felhasználási szerződésekre, vagy csak a törvényen belül megtalálható külön fejezet foglalja össze a szabályokat.⁷¹

A következő alponban részletesen foglalkozom a német jog felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályozásával. E jogrendszer egyrészt az ország gazdasági jelentősége miatt érdemel kitüntetett figyelmet, másrészt a nagyfokú hasonlóságra tekintettel, ami arra vezethető vissza, hogy a magyar jogalkotó előszeretettel vett át a külföldi jogokban bevált megoldásokat. A hasonlóság hangsúlyozása ellenére most nem ismertetem a magyar jogban is megtalálható szabályokat, hanem inkább a különbségeket sorolom fel.

6.1. A német jog

A kiadói szerződéseket a német jogban külön törvény (Verlagsgesetz)⁷² szabályozza, és a szerzői jogi törvény (Urheberrechtsgesetz)⁷³ mellett a polgári törvénykönyv (BGB) szabályait is figyelembe kell venni.

A szerző jogai a német jogban sem átruházhatóak, az **átruházás tilalma** a szomszédos jogokra - a magyar joghoz hasonlóan - nem vonatkozik.⁷⁴ A felhasználási szerződésben a vagyoni jogok átengedésén túl megállapodhatnak bizonyos személyhez fűződő jogok gyakorlásának

⁷¹ Gyenge: A szerzői mű ára... 34. o.

⁷² Gesetz über das Verlagsrecht (1901) /továbbiakban: „VerlG”/

⁷³ Gesetz über Urheberrecht und Verwandte Schutzrechte (1965), melyet utoljára 2003. szeptember 10-én módosítottak /továbbiakban: „UrhG”/

⁷⁴ Gerhard Schricker (szerk.): *Urheberrecht - Kommentar*. (C. H. Beck'sche, München, 1999.) /továbbiakban: „Schricker”/ 552. o.

korlátozásában, ilyen pl. a mű integritásához ill. a név feltüntetéséhez fűződő jog [UrhG 39.§]. A felhasználási szerződés írásba foglalása csak a jövőben alkotandó mű esetében érvényességi kellék, tehát alakszerűség szempontjából a német lényegesen eltér a magyar jogtól.⁷⁵

Az UrhG 2002-es módosításával a **szerzői jogdíjak** tekintetében Németországban a felhasználó oldalán szigorúan korlátozó, egyedülállóan részletes szabályozás lépett életbe. A jogalkotó abból indult ki, hogy a jogviszonyban általában a szerző minősül a gyengébb félnek - annak ellenére, hogy műveik felett kizárólagos jogokkal bírnak. A jogpolitikai cél az, hogy a gazdasági értékkel bíró felhasználásokból megfelelő részesedést biztosítsanak a szerzőnek.⁷⁶ A *méltányos díjazáshoz fűződő jog* egyoldalúan kógens, a szerző hátrányára eltérő megállapodásra a másik fél nem hivatkozhat [UrhG 32.§ (3)]. A jogdíj akkor minősül méltányosnak, ha a felhasználás módjához és terjedelméhez képest olyan mértékű, ami megfelel a kereskedelmi forgalomban szokásos és tisztességes díjnak [UrhG 32.§ (2)]. A *bestseller klauzula*⁷⁷ német változata is különbözik a magyartól: a szerződéskötést követően a felek szolgáltatásai között kialakuló feltűnő értékaránytalanság esetén nem csak a bíróság módosíthatja a szerződést, hanem elsősorban a felhasználónak kötelessége a módosításhoz való hozzájárulás [UrhG 32A.§ (1)] Ezért szükséges annak rögzítése, hogy erről a jogáról a szerző előzetesen nem mondhat le [UrhG 32A.§ (3)]. Ha a felhasználó továbbruhazza felhasználási jogát másra, akkor a jogutód közvetlenül felel a pótlólagos jogdíjért [UrhG 32A.§ (1)].⁷⁸ A törvény újdonsága a *közös díjzabások* bevezetése, melyben a szerzők és a felhasználók egyesületei állapodnak meg, tekintettel a szabályozási terület sajátos körülményeire. A díjzabás kialakítása egyeztetőbizottság útján történik, melynek működése a választottbírók eljárására emlékeztet [UrhG 36.§ és 36A.§].

A felhasználás engedélyezése a szerző kizárólagos joga, azonban nem tagadhatja meg, ha magatartása a *jóhiszeműség és tisztesség* (Treu und Glauben) követelményeibe ütközne [UrhG 34.§ (1)].⁷⁹ A német jog is ismer kivételeket a felhasználás jogának személyhez kötődése alól a vállalkozások kapcsán, csakúgy, mint a magyar jog.⁸⁰ Ehhez kapcsolódik azonban a szerzőnek egy különleges joga: felbonthatja a szerződést, ha a jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek

⁷⁵ Schricker, im., 650. o.

⁷⁶ Gyenge: A szerzői mű ára... 29. o.

⁷⁷ Id. III./6.

⁷⁸ A felhasználás jogát továbbruházni a német jogban is csak a szerző engedélyével lehet [UrhG 35.§].

⁷⁹ Schricker, im., 600. o.

⁸⁰ Id. III./5.5.2.

megfelelően nem lenne tőle elvárható, hogy felhasználási jogát a jogutódon keresztül gyakorolja. Ez a jog akkor is fennáll, ha a vállalkozás részesedési viszonyai lényeges megváltoznak [UrhG 34.§ (3)].

A kiadói szerződésekről szóló törvény (Verlagsgesetz), mely a múlt század elején született, tárgyi hatályát tekintve csak az **irodalmi művekre** (könyvekre, folyóiratokra, újságokra) és a **zeneművek** kottáira vonatkozik, hangfelvételekre tehát csak az UrhG szabályait kell alkalmazni.⁸¹ A VerLG rendkívül aprólékos szabályokat tartalmaz, melyek a felek eltérő megállapodása hiányában nyerne alkalmazást. Alapvető különbség a magyar szabályokkal szemben, hogy a *többszörözés és terjesztés* nem pusztán jog⁸² a kiadó számára, hanem egyben *kötelesség* is. A többszörözést azonnal meg kell kezdenie, amikor a teljes mű a rendelkezésére áll [VerLG 15.§]. A kiadó mulasztása esetén a szerzőnek jogában áll megfelelő határidő kijelölésével felhívni a kiadót a szerződésnek megfelelően a többszörözésre és a terjesztésre [VerLG 32.§]. Ha a kötelezett nem teljesít időben, a szerző jogosult elállni a szerződéstől, egyidejűleg pedig érvényesítheti a hibás teljesítésből eredő igényeit. Folyóiratok esetében a mű átadásától számított egy év elteltével a szerző felmondhatja a szerződést, mellette érvényesítheti díjigényét [VerLG 45.§].

A VerLG hatálya alá tartozó szerződések a mű átadásával jönnek létre, tehát az egyéb felhasználási szerződésekkel szemben ezek nem konszenzuális szerződések.⁸³

A magyar jogban a kiadó a *harmadik személyek által elkövetett jogsértések* ellen csak másodlagosan, a szerző passzivitása esetén léphet fel.⁸⁴ A német jogban a törvény közvetlen fellépési lehetőséget ad a kiadónak [VerLG 9.§ (2)].

Eltérő szerződéses kikötés hiányában a kiadó csak egy kiadás ill. egyezer példány megjelentetésére jogosult [VerLG 5.§]. Részletesen tárgyalja a jogszabály a szerzőt megillető tiszteletpéldányokat, a kiadó által készíthető másolatok számát, a teljesítés módjával és idejével összefüggő kérdéseket, a díj esedékességét, az elszámolási kötelezettséget és az újabb kiadásokban való megállapodást is. A bolti ár meghatározása a kiadó joga, de az újabb kiadások esetében az árat csak akkor szállíthatja le, ha az a szerző érdekeit nem sérti, az ár felemeléséhez pedig a szerző hozzájárulása szükséges [VerLG 21.§]. Külön szabályok vannak a lehetetlenülésre, a hibás teljesítésre és a szerződés megszűnésének különleges formáira. A *kiadó csődje* esetére a törvény

⁸¹ Hartmut Eisenmann: *Grundriss Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht* (C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2001.) /továbbiakban: „Eisenmann”/ 51. o.

⁸² természetesen kizárólagos jog

⁸³ Eisenmann, im., 52. o.

⁸⁴ ld. III./5.4.

kifejezetten lehetővé teszi a kiadó jogainak (és kötelességeinek) harmadik személyre ruházását, ez esetben a csődtömeg kezesként felel a szerzővel szemben [VerlG 36.§].

A **hangfelvétel-kiadás** szabályai kapcsán a szerző érdekvédelme csak korlátozottan érvényesül. A kereskedelmi forgalomba hozott hangfelvételekben foglalt zeneművek és zeneszövegek szerzői *kötelesek* hozzájárulásukat hasonló feltételekkel műveik újabb kiadásához megadni [UrhG 42A.§]. Itt azonban a törvény nem csak a szerzők, hanem az előadóművészek jogait is korlátozza⁸⁵- más kérdés, hogy a jogosultak mindkét csoportja közös jogkezelés útján gyakorolja fenti jogait. A német szerzői jogi törvény pozitívuma, hogy nem hagyja elveszni a hangfelvétel-előállító által kötött *kizárólagos kiadói szerződések*hez fűződő sajátos gazdasági pozíció jelentőségét. A magyar jogban a hangfelvételek ismételt kiadásai a szerzők tekintetében kötelező közös jogkezelés alá tartoznak (ez az ún. mechanikai jogok közös kezelése)⁸⁶, tehát a kiadói szerződés - közvetetten ugyan - a szerző és az új hangfelvétel előállítója között jön létre. Ezzel szemben a német jogban az engedély megadására a kizárólagos engedély jogosultja (az első hangfelvétel előállítója) köteles, értelemszerűen tehát ő a kiadói szerződés jogosultja.⁸⁷

6.2. Az angol jog

A német jog gyökeres ellentétéként a copyright-rendszerek működésére példa az angol szerzői jog. Törvényi szinten szabályozza a szerzői jogok védelmét az 1988-as Copyright, Designs and Patents Act.⁸⁸ A törvény alapelve a szerződési szabadság, mely a kontinentális jogokhoz képest elviekben teljes. Itt nem csak a felhasználási engedély adása lehetséges a szerző részéről, hanem vagyoni jogait át is ruházhatja a kiadóra.⁸⁹ A személyhez fűződő jogok az angol jogban sem átruházhatók. Az **átruházás** is korlátozható egyes felhasználási módokra vagy időtartamra. A szerzői jog jogosultja által adott felhasználási engedély a szerző jogutódaival szemben is érvényesíthető, kivéve a jóhiszemű és ellenérték fejében jogot szerző jogutódokat.⁹⁰ A jogátruházási szerződések írásba foglalása kötelező, míg a felhasználási szerződések nincsenek alakszerűségekhez kötve.⁹¹

---

⁸⁵ UrhG 79.§ (2)

⁸⁶ ld. IV./2.

⁸⁷ UrhG 42A.§ (4)

⁸⁸ 1988 Chapter c. 48 /továbbiakban: „CDPA”/

⁸⁹ William Cornish - David Llewelyn: *Intellectual Property* (Sweet & Maxwell, London, 2003.) /továbbiakban: Cornish - Llewelyn/ 474. o.

⁹⁰ Cornish - Llewelyn, im., 476. o.

⁹¹ Cornish - Llewelyn, im., 475. o.

A **kizárólagos felhasználási szerződés** jogosultja - a szerzői jog jogosultját kivéve - minden harmadik személlyel szemben felléphet jogainak megsértése miatt, ha az általa kötött szerződés megfelel a jogátruházási szerződés alakszerűségi feltételeinek. A jogátruházási szerződés ugyanis minden esetben kifejezett és írásba foglalt akaratnyilatkozatot feltételez, míg a felhasználási szerződés létrejöhet ráutaló magatartással is („**implied licence**”). Ilyen „implied licence” létrejöhet úgy is, hogy nem a felhasználó a kezdeményező fél (pl. újság vagy magazin szerkesztőjének beküldött levél).⁹²

Az angol jog a szerző személyére és a megjelenés helyére (idejére) vonatkozóan sajátos **vélelmeket** állít fel. Az ellenkező bizonyításáig a szerzőnek azt kell tekinteni, akinek a neve a korábban nyilvánosságra hozott mű példányain fel van tüntetve. Hangfelvételek esetében ez a megjelenés helyére és idejére is érvényes [CDPA 104. és 105. cikk].

A **könyvkiadás** terén a szerzők jogaik gyakorlása során általában ügynököket vesznek igénybe, akik a piacot jobban átlátják. Éppen ezért a szerzők kollektív fellépése Angliában csak az elmúlt két évtizedben jelent meg, és ma sem mondható meghatározónak.⁹³ A kollektív fellépés első eredményei *mintaszerződések* (Minimum Term Agreements), melyek a következő kérdésekről rendelkeznek:

- a szerződés tárgyát képező felhasználási módok,
- az azokhoz fűződő százalékos jogdíj (royalty) legkisebb mértéke,
- a jogügylet főszabályként kizárólagos felhasználási szerződés, hacsak a jogátruházás különös okból nem indokolt,
- a szerződés időtartama és időszakos felülvizsgálata.

A kiadók egyesülete (Publishers' Association) saját *eljárási szabályzattal* rendelkezik, alkalmazása azonban ennek sem kötelező. Ez többek közt javasolja, hogy a szerző megfelelő mértékben részesüljön a mű sikeréből, illetve tájékoztatási és elszámolási kötelezettséget ír elő a kiadó számára.

A **zenei kiadás** területén a kollektív fellépés még kevésbé jellemző.⁹⁴ A bírósági gyakorlat egyes versenyjogi szabályok rugalmas alkalmazásával általában a szerző érdekeit preferálja. A

---

⁹² Cornish - Llewelyn, im., 476. o.

⁹³ Cornish - Llewelyn, im., 486. o.

⁹⁴ Cornish - Llewelyn, im., 487. o.

szerződések általában *jogátruházással* köttetnek, de bizonyos *klauzulák* megengedik a jogviszony későbbi módosítását:

- visszaszállhat a szerzői jog a szerzőre, ha úgy dönt, hogy a továbbiakban nem kívánja megjelentetni a művet;

- meghatározott időszak után a szerződés felmondható;

- a jogdíjak a szerződésben rögzített módon idővel felülvizsgálandók.

Ha a szerződésben a kiadó lehetőséget kap arra, hogy átdolgozza vagy megváltoztassa a művet, akkor azt a szerző *integritáshoz fűződő jogáról való lemondásként* kell értelmezni, de a törvény személyhez fűződő jogokról szóló szabályai miatt a joglemondás szűken értelmezendő.

A zeneművek közös jogkezelésével Angliában két társaság foglalkozik: az egyik a többszörözés jogának kezelését végzi, a másik a nyilvános előadás és nyilvánosságához közvetítés jogait felügyeli. Az elsőként említett társaság (Mechanical-Copyright Protection Society) a beszedett jogdíjakat nem a szerzőnek közvetlenül, hanem a kiadónak fizeti ki, s a kiadó feladata, hogy ezután a zeneszerzőnek és a szövegírónak a megfelelő mértékű részt kiutalja.⁹⁵ 1988 óta nincs a társaságnak szerződéskötési kötelezettsége, így minden esetben alku tárgya, hogy mekkora jogdíjban állapodnak meg a felhasználókkal. Az esetleges viták a szerzői jogi döntőbíróóság (Copyright Tribunal) hatáskörébe tartoznak.

A másik közös jogkezelő a Performing Right Society, melyben a kiadókon kívül a zeneszerzők és a szövegírók is kaphatnak tagsági jogot. Az MCPS-szel ellentétben nem csak ügynökként jár el, hanem a jogosult átruházza a fent említett jogait a társaságra, melyeket így a társaság könnyebben tud érvényesíteni.⁹⁶

---

⁹⁵ Cornish - Llewelyn, im., 488. o.

⁹⁶ Cornish - Llewelyn, im., 489. o.

III. A kiadói szerződésekre vonatkozó szabályok 1999 óta

1. Jogforrások

A szerzői jog szabályainak újrakodifikálása folytán a kiadói szerződések szabályozásának alapvető forrása az 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) lett. A szabályozás továbbra is többszintű⁹⁷, de a korábbi műfajspecifikus rendszerhez képest egyszerűbb, hiszen minden kiadói szerződésre általánosan alkalmazható az egyébként csak keretszabályozást nyújtó Szt. joganyaga. A szerződés szabályainak *első szintjét* az V. fejezet végén található, csak a kiadói szerződésekre vonatkozó különös szabályok alkotják. A szabályozás *második szintje* a felhasználási szerződések általános szabályaiból áll, ez alkotja a szabályozás gerincét. Végül a *harmadik szint* az 1959. évi IV. törvény (Ptk.) mint háttérjogszabály. Mivel az első szintet alkotó különös szabályok száma csekély, a dolgozatom harmadik részében leírt szabályozás túlnyomó része nemcsak a kiadói szerződésekre, hanem általában a felhasználási szerződésekre is érvényes.

Továbbra is alkalmazni kell a korábbi szabályokat azokra a kiadói szerződésekre, amelyek 1999. szeptember 1-je előtt jöttek létre, tehát előfordulhat, hogy az esetleges jogvitát az 1969-es szerzői jogi törvény, illetve az ahhoz kapcsolódó miniszteri rendeletek alapján kell eldönteni.⁹⁸ A könyvkiadás területén a korábbi rendelkezések alkalmazása az idő múlásával egyre ritkábban fordul majd elő, miután a szerződések időtartamát jogszabály korlátozta.⁹⁹

2. A kiadói szerződés fogalma

2.1. Fogalmi elemek: az engedély, a díj és a kiadás joga

Kiadói szerződés alapján a szerző köteles a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, valamint forgalomba hozni, és köteles a szerzőnek díjat fizetni [Szt. 56.§ (1)].

⁹⁷ Lontai Endre: *A szellemi alkotások joga*. (Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001.) /továbbiakban „Lontai”/ 112.o.

⁹⁸ ld. I./2.

⁹⁹ Szinger - Tóth, im., 135. o.

Bár ez a szabály a mű „rendelkezésre bocsátását” jelöli meg a szerző fő kötelezettségeként, az Szjt. 42.§ (1) bekezdésére tekintettel nem ez, hanem a **felhasználás engedélyezése** a szerződés lényegi ismérve és közvetlen tárgya.¹⁰⁰ A szerző (vagy jogutódja) a felhasználási szerződés ezen különleges típusánál engedélyt ad a kiadónak (mint felhasználónak) arra, hogy a szellemi alkotását hasznosítsa. A műpéldány átadásának kötelezettsége olyan diszpozitív szabály, ami általában csak a jövőben alkotandó műre kötött szerződések esetében része a szerző fő kötelezettségeinek, és ettől a szabálytól a felek a szerződésben eltérhetnek.

A kiadó alapvető kötelezettsége a **díj megfizetése**. A szerződés a törvény szerint visszterhes szerződés, és az Szjt. 16.§ (4) bekezdésének megfelelően a szerzőt a kiadó bevételeivel arányos díjazás illeti meg, amiről csak írásban mondhat le.¹⁰¹ A fizetendő díj összegét kétféle módon állapíthatják meg a felek. Megállapodhatnak egyrészt egyösszegű (fix) díjban, másrészt köthetik a díjat a többszörözött példányok számához (bevétel ill. nyereség arányában történő díjazás).¹⁰² Elképzelhető a két módszer kombinálása is.

A díj a kiadás tényéhez kapcsolódik, és nem függ az értékesítéstől.¹⁰³ A szerzői díjnak a nyereségtől függő mértékben való megállapítása a szerző kifejezett joglemondása hiányában nem eredményezheti az egyébként visszterhes szerződés ingyenességét (BH 1992/633.). A mű értékesítésének kockázata is csak akkor terheli a szerzőt, ha azt a szerződésben kifejezetten felvállalta (BH 1993/227. és BH 1992/755.).

Amennyiben a szerződés arról rendelkezik, hogy a fizetett díjért a kiadó határozott időre szerzi meg a kiadás jogát, a BH 1991/230. sz. döntés szerint a határozott idő eltelte után a kiadónak akkor is újabb díjat kell fizetnie, ha ezalatt a kiadási jogot nem érvényesítette.

A díjról a szerző csak akkor mondhat le, ha a kiadás engedélyezése nem esik kötelező közös jogkezelés alá [Szjt 19.§ (1) bek.]. A már nyilvánosságra hozott zeneművek és zeneszövegek¹⁰⁴ hangfelvételen történő kiadásakor a kiadónak a közös jogkezelővel kell megkötnie a szerződést, illetve be kell szereznie az Artisjus hozzájáruló nyilatkozatát a szerzővel közvetlenül kötött szerződés jóváhagyásához. A kiadónak mindkét esetben meg kell fizetnie az egyesület évente kiadott közleményében feltüntetett jogdíjminimumot.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Faludi Gábor: 'A felhasználási szerződések' in Gyertyánfy Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. (KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.) /továbbiakban „Faludi féle kommentár”/ 274. o.

¹⁰¹ Kivéve: napilap, folyóirat [Szjt. 45. § (2)]

¹⁰² Faludi féle kommentár, 216. o.

¹⁰³ Szinger - Tóth, im., 199. o.

¹⁰⁴ kivétel: színpadi zeneművek és zeneszövegek

¹⁰⁵ Szinger - Tóth, im., 150.o.

A kiadói szerződés harmadik fő alkotóeleme a **kiadó felhasználási joga**, melynek terjedelmét később részletesen kifejtem.¹⁰⁶ Az Szjt. diszpozitív szabályai szerint a kiadónak a mű kiadása nem kötelezettsége, hanem joga (szemben a Kt. 1951-ig érvényben levő szabályaival), de rendszerint elvállalja, hogy egy bizonyos határidőn belül valóban megjelenteti a művet.¹⁰⁷

2.2. A kiadói szerződés elhatárolása más szerződésektől

Ha a szerzőn kívül más kívánja felhasználni annak művét, az illető általában felhasználási szerződés keretében kap engedélyt a szerzőtől. A szerzőt megillető vagyoni jogok főszabályként nem ruházhatók át, de kivételesen, a törvényben meghatározott esetekben átszállnak, illetve átruházhatók [Szjt. 9.§ (6) bek.]. A felhasználási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell a **szerzői vagyoni jogok átruházására** irányuló szerződésekre is [Szjt. 55.§], de lényegesen eltérő tartalmú a jogutód által megszerzett jogok terjedelme. Kiterjed minden egyes felhasználási módra (tehát a többszörözés és a terjesztés jogára is), sőt a jogszerzőre átszáll a felhasználás engedélyezésének joga is, tehát köthet úgy kiadói szerződést, hogy ő van a felhasználási engedélyt adó pozíciójában.¹⁰⁸

Az Szjt. a következő esetekben engedi meg a jogátruházást:

- az örökösök a rájuk szálló jogokról egymás javára rendelkezhetnek [Szjt. 9.§ (5) bek.],
- szoftver [Szjt. 58.§ (3) bek.],
- adatbázis [Szjt. 61.§ (2) bek.],
- reklámozás céljára megrendelt mű [Szjt. 63.§ (1) bek.],
- filmalkotás létrehozására kötött (megfilmesítési) szerződés [Szjt. 66.§ (1) bek.].

A lehetőség a szerződés közvetett tárgyának (vagy a felhasználás módjának) sajátosságára tekintettel áll fenn. A fenti műalkotások felhasználására a törvény különleges szabályokat tartalmaz, de ezek figyelembevételével lehetnek kiadói szerződés tárgyai is.

A szerző vagyoni jogai átszállnak:

- együttesen létrehozott mű esetében a létrehozást kezdeményező és irányító személyre vagy szervezetre [Szjt. 6.§ (1) bek.],

---

¹⁰⁶ ld. elsősorban 5.2.3.

¹⁰⁷ Lindner, im., 185-186. o.

¹⁰⁸ Faludi féle kommentár, 269. o.

- az örökösire [Szt. 9.§ (4) bek.],
- a munkáltatóra, amennyiben munkaviszonyban alkotott műről van szó [Szt. 30.§ (1) bek.].

Ha tehát a felek között *munkaszerződés* van hatályban, és a mű elkészítése a szerző munkaviszonyból folyó kötelessége, akkor eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a vagyoni jogokat a szerző jogutódjaként a munkáltató szerzi meg. Az Szt. a vagyoni jogok átszállásának deklarálásával korlátlan felhasználási jogokat biztosít a munkáltató számára. A munkaviszony megszűnése nem befolyásolja a munkáltató által megszerzett jogok gyakorlását.

Ha a mű elkészítése a szerzőnek munkaviszonyból folyó kötelessége, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül. Amíg a nem munkaviszonyban (vagy más hasonló jogviszonyból) készült műveket érintő jognyilatkozatoknak csak egy részét (pl. a díjazásról való lemondást) kell írásba foglalni, addig a munkaviszonyban készült művek esetén minden jognyilatkozat csak írásbeli alakban érvényes [Szt. 30.§ (6) bek.].

A munkaviszony keretében, munkaköri kötelezettségként alkotott szerzői művet a munkáltató felhasználási jogánál fogva a szerző engedélye nélkül jogosult megváltoztatni (BH 1997/19.).

3. A szerződő felek

A kiadói szerződés alanya egyrészt a szerző (vagyis aki a mű vagyoni jogai tekintetében rendelkezési joggal bír), másrészt a kiadó mint felhasználó.

A kiadóval való szerződéskötésre tehát elsősorban a **szerző**, a művet alkotó természetes személy jogosult. Bár a szerzői minőséghez elegendő a jogképesség, a szerződés megkötéséhez szükséges a Ptk. szerinti cselekvőképesség.¹⁰⁹

Az Szt. szabályainak megfelelően a vagyoni jogokkal bizonyos esetekben a szerző *jogutódja* (pl. örököse, munkáltatója) rendelkezik, illetve az is gyakori, hogy a szerző a jogait gazdasági társaságon keresztül gyakorolja. A szerző tulajdonosi részvételével működő gazdasági társaságra a vagyoni jogok főszabályként nem ruházhatók át, tehát a társaság csak akkor köthet a kiadóval szerződést, ha a szerzőtől előbb olyan többszörözésre és terjesztésre szóló engedélyt kap, amelyet

---

¹⁰⁹ Faludi féle kommentár, 218.o.

harmadik személyre átruházhat.¹¹⁰ Szerzői részről a már nyilvánosságra hozott zeneművek és zeneszövegek újabb kiadásához *közös jogkezelő szervezet* (az Artisjus) adja meg az engedélyt.¹¹¹

Az *előadóművészeknek* - mint a szerzői műveket a közönséghez közvetítő szomszédos jogi jogosultaknak - előadóművészi teljesítményük vonatkozásában kizárólagos jogaik állnak fenn, egyebek közt a rögzített előadás többszörözésének és terjesztésének engedélyezése tekintetében. Az előadóművész gyakran egyben az általa előadott műnek a szerzője is, de a védelem akkor is megilleti, ha előadásának tárgya nem saját mű, sőt esetleg nem is áll szerzői jogi védelem alatt (pl. folklórműsor).¹¹² A felhasználási (és így a kiadói) szerződésre vonatkozó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell az előadóművészi teljesítmények felhasználására vonatkozó szerződésekre is [Szjt. 55.§]. A későbbiekben részletesen foglalkozom az előadóművészeknek a hangfelvétel-kiadásban játszott szerepével.¹¹³

A szerző vagyoni jogaihoz igazodó terjedelmű jogi védelem illeti meg azt, aki a védelmi idő lejártát követően jogszerűen nyilvánosságra hoz valamely korábban még nyilvánosságra nem hozott művet [Szjt. 32.§]. Az olyan műveket, melyeknek az első kiadása a szerző halálát követően jelenik meg, hátrahagyott műveknek nevezzük. Az ilyen művet bizonyos feltételek mellett megilleti a szerzői jogi védelem, ebben az esetben a művet szakszóval *editio princeps*-nek hívják.¹¹⁴ A védelem feltétele elsősorban az, hogy nyilvánosságra hozatal jogszerű legyen. Az Szjt. vélelmezi a szerző engedélyét: a halála után fellelt művet - ha ő maga vagy jogutódja ellenkező nyilatkozatot nem tett, vagy az ellenkezőjét másképp nem bizonyítják - úgy kell tekinteni, hogy a szerző azt nyilvánosságra hozatalra szánta.¹¹⁵ A jogi védelem másik feltétele a szerzőt megillető jogok védelmi idejének eredménytelen eltelte.¹¹⁶ A korábban külföldön nyilvánosságra került művek nem élveznek jogi védelmet, mivel a nyilvánosságra kerülést világviszonylatban kell vizsgálni.¹¹⁷

¹¹⁰ Faludi féle kommentár, 218. o.

¹¹¹ ld. IV./2. illetve Szjt. 19. § (1).

¹¹² Tomori Pál: 'A szerzői joggal szomszédos jogok védelme' in Gyertyánfy Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. (KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.) /továbbiakban „Tomori”/ 343. o.

¹¹³ ld. IV./1.

¹¹⁴ Gyenge Anikó: *A szerzői jog metamorfózisai és az editio princeps jogintézménye*. Magyar Jog, 2003/11. /továbbiakban „Gyenge: A szerzői jog metamorfózisai...”/ 650. o.

¹¹⁵ Szjt. 10.§ (4) bek.

¹¹⁶ Amennyiben a szerző ismert, a hetven éves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától kell számítani [Szjt. 31.§ (2) bek.]. Ha a szerző ismeretlen, a védelmi idő kezdete a mű létrehozását követő év első napja [Szjt. 31.§ (7) bek.]. Kérdéses, hogy ha a szerző személye sem állapítható meg, a mű létrehozásának időpontját hogyan fogja bizonyítani az, aki egy esetleges perben az editio princeps intézménye alapján lép fel igényel.

¹¹⁷ Gyenge: *A szerzői jog metamorfózisai...* 652. o. - Gyenge Anikó szerint nem minősül *hátrahagyott műnek* az olyan mű, amely korábban azért nem állt szerzői jogi védelem alatt, mert keletkezése időpontjában nem védte jogszabály (gyakorlatilag az 1852 előtt készült művek). Véleményem szerint az ilyen műre is kiterjed a 32.§ hatálya. Az Szjt. (1.§) a szerzői jogi védelemben részesített alkotás fogalmának meghatározásánál nem szab meg időbeli feltételt annak keletkezésével kapcsolatban, és a jogintézmény célja egyébként is az, hogy anyagilag érdekeltté tegye a mű birtokosát a nyilvánosságra hozatalban, és így ösztönözze arra, hogy eljuttassa a művet a közönséghez.

A hátrahagyott művek jogosultja a szomszédos jogi jogosultakhoz hasonlít annyiban, hogy nem egy szellemi alkotást véd a jog, hanem egy tevékenységet, mellyel a szerzői művek közönséghez juttatását segítik elő. A különbség a jogok terjedelmében persze nagy: a hátrahagyott mű jogosultja egyáltalán nem érvényesíthet személyhez fűződő jogokat, ellenben a vagyoni jogok mindegyike megilleti - természetesen a többszörözés és a terjesztés engedélyezésének joga is, mely a kiadói szerződések szempontjából elsődleges.

A *mű átdolgozóját* a származékos mű tekintetében ugyanolyan terjedelmű szerzői jogosultságok illetik meg, mint az eredeti mű alkotóját. Átdolgozásnak minősül a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre [Szjt. 29.§]. A szellemi tevékenység, amely egyéni, eredeti jelleggel bíró művet hoz létre, ugyanúgy előfeltétele az átdolgozás szerzői jogi védelmének is, egyébként pusztán másolás, azaz plágium valósul meg.

Az átdolgozás fogalmán belül érdemes megkísérelni a mű jellegétől függően sajátos típusok elkülönítését. Az Szjt. alapján az átdolgozások három nagy típusba sorolhatók.¹¹⁸

A nem szerzői műből (legendából, népmeséből, népdalból), illetve ismeretlen szerző művéből készült másodlagos alkotások képezik az első típust, amelynek sajátossága, hogy nem kell és nem is lehet az eredeti szerző engedélyét kérni az új mű létrehozásához. A lejárt védelmi idejű művek átdolgozásai sajátos, átmeneti típust alkotnak: az eredeti művek már szabad felhasználás alá esnek, vagyis az eredeti szerző engedélyére nincs szükség a másodlagos mű létrehozásához. Viszont abban az esetben, ha az átdolgozás sérti a szerző személyiségi jogait (illetve a szerző halála után örökösei kegyeleti jogait), a jogok sérelme esetén az utódok még mindig felléphetnek ezek védelmében az átdolgozó ellen. A fenti két típus tekintetében a kiadónak csak az átdolgozótól kell engedélyt kérnie a mű kiadásához.

A harmadik típusba a védett művek tartoznak. Az ilyen műalkotások felhasználásához - így átdolgozásához is - szükséges, hogy az eredeti szerző ehhez hozzájáruljon. A kiadónak ebben az esetben az átdolgozóval és az eredeti szerzővel is meg kell kötnie a felhasználási szerződést, és tekintettel kell lennie mindkét jogosult személyhez fűződő jogaira - különös tekintettel a név feltüntetéséhez fűződő jogosítványra.

---

¹¹⁸ Gyenge Anikó: *Zeneművek átdolgozása a szerzői jogban*. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2002/3. /továbbiakban „Gyenge: Zeneművek...”/ 19. o.

Az átdolgozás tipikus, törvény által is említett esete a *műfordítás*.¹¹⁹ A műfordítóra tehát alkalmazni kell a fent leírt szabályokat, azaz a fordítás tekintetében ő is szerzőnek minősül. A műfordítás fogalmának értelmezése szempontjából fontos a BH 2004/415. sz. döntés. A kiadó hiába minősít egy fordítást pusztán nyersfordításnak, ha annak egyéni, eredeti jellege van: az ilyen művet is megilleti a szerzői jogi védelem. A szerzői műnek minősülő fordítás felhasználásával készült újabb fordítás pedig nem más, mint az első fordítás átdolgozása, így az újabb fordítás elkészítéséhez és kiadásához is szükség van a „nyersfordító” engedélyére, ezenfelül a kiadó köteles a „nyersfordító” nevét fordítóként a műpéldányokon feltüntetni.

Hasonló helyzetben van a *gyűjteményes mű szerkesztője*, akit az Szjt. 7.§ alapján illet meg a szerzői jogi védelem, ha a tevékenysége (a művek összeválogatása, elrendezése, szerkesztése) egyéni, eredeti jellegű. Szerzői jogvédelmet élvező szerkesztési munkának minősül a hanglez szerkesztőjének tevékenysége is, ha annak eredménye olyan összeállítás, amelyen az alkotó szellemi tevékenységből fakadó eredetiség jegyei felismerhetők. Ilyen esetben a szerkesztő követelheti, hogy mint szerkesztőt a művén tüntessék fel - bár a Szerzői Jogi Szakértő Testület a perben kifejtette: egy-egy hanglez szerkesztése ritkán igényel olyan fokú szerkesztői tevékenységet, amely már szerzői alkotásnak minősül. (BH 1978/376.).

A *kiadó* lehet természetes vagy jogi személy is. Ez a személy tipikusan kiadói tevékenység ellátására alapított gazdálkodó szervezet, de más is folytathat ilyen tevékenységet akár eseti jelleggel is. Időszaki lapok kiadásának feltétele a hatóság felé történő bejelentés és a nyilvántartásba vétel, ez azonban nem szerzői jogi, hanem sajtójogi (közigazgatási jogi) kérdés.¹²⁰

A kiadói szerződés egyik altípusa a zeneműkiadói szerződés, melynek tárgya hagyományosan a zeneművek kottájának és szövegkönyvének nyomtatott formában történő megjelentetése volt. A *zeneműkiadók* fő tevékenysége eredetileg az volt, hogy az általuk kiadott műveket forgalmazták, illetve nyilvános előadás céljára bérbe adták.¹²¹ A komolyzenei művek tekintetében ez ma is jelentős jövedelemforrás, de a könnyűzenei művek tekintetében a kiadók tevékenységi köre a tömegmédiák hatása folytán mára eltolódott a mű nyilvános előadásának szervezése és hangfelvételének promóciója, népszerűsítése felé.¹²² A szerzővel és a szerzői jogok közös kezelését

¹¹⁹ Szinger - Tóth, im., 144.o.

¹²⁰ Faludi féle kommentár, 220.o.

¹²¹ Szinger - Tóth, im., 139. o.

¹²² Szinger - Tóth, im., 141. o.

végző jogkezelő szervezettel kötött szerződés alapján a kiadó általában jogot szerez arra, hogy a tevékenysége fejében megkapja a közös jogkezelő által beszedett jogdíjak egy részét.¹²³ A zeneműkiadók önállósága a piaci koncentráció miatt egyre inkább megszűnik, a nagy hangfelvétel-előállítók leányvállalataiként (részlegeként) működnek.

4. A szerződés létrejötte

4.1. Szükséges tartalmi elemek

Az Szjt.-ben a törvényhozó nem ír elő olyan kötelező szerződési kellékeket, amelyek feltétlenül szükségesek a kiadói szerződés létrejöttéhez. A Ptk. mint háttérjogszabály azonban előírja, hogy a feleknek meg kell állapodniuk minden lényeges vagy bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésben [Ptk. 205.§ (2)].

Ez alapján a szükséges tartalmi elemek a következők:

- a szerződő felek személye,
- a szerződés közvetett tárgya, azaz a szerzői mű,
- a mű kiadására vonatkozó szerzői engedély,
- a kiadó díjfizetési kötelezettsége¹²⁴ (esetleg a díjról való kifejezett lemondás).¹²⁵

A BH 1992/525. sz. döntés értelmében a műpéldány átadása nem minősíthető ráutaló magatartásnak, így nem pótolja a kiadásra jogosító szerzői engedélyt. Amennyiben a szerző a kiadáshoz való hozzájárulását feltételekhez kötötte, a mű jogszerű kiadásához ezeket a kiadónak teljesítenie kell.¹²⁶ Másfelől a kiadó részéről is szükséges a kifejezett kötelezettségvállalás, a BH 1989/353. sz. határozat szerint nem alapozza meg a díjfizetési kötelezettséget annak pusztán ténye, hogy az átvett kéziratról hosszabb időn át nem nyilatkozik.

Ha a szerződésből a fenti elemek bármelyike hiányzik, nem jön létre kiadói szerződés. A bíróság ilyenkor az eset körülményeitől függően a jogalap nélküli gazdagodás vagy a biztatási kár szabályait alkalmazza.¹²⁷ A biztatási kár (Ptk. 6.§) megítélésére általában akkor kerül sor, ha a felhasználás nem történt meg, de a jóhiszemű szerző a kiadó biztatására olyan előkészületeket tett,

¹²³ Magyarországon a gyakorlat az, hogy a zeneműkiadó legfeljebb a díj 1/3-ára tarthat igényt.

¹²⁴ ld. III./2.

¹²⁵ Lontai, im., 114. o.

¹²⁶ ld. 5.2.4. (BH 1992/97.)

¹²⁷ Lontai, im., 116. o.

amiből a szerződéskötés elmaradása miatt kára származott (BH 1990/257. és BH 1992/257. sz. határozatok). A kézirat késedelmes visszaszolgáltatása önmagában nem alapozza meg a kiadó kártérítési felelősségét (BH 1989/353.).

Lényeges kérdés továbbá a szerzői engedély terjedelme (a felhasználás módja és mértéke). Az Sztj. azonban diszpozitív jelleggel rendezi ezeket a kérdéseket, tehát ha a felek nem rendezik a szerződésben, a törvény (vita esetén a bíróság) határozza meg a kiadó jogának terjedelmét.¹²⁸ A kiadó érdekében indokolt a járulékos kérdéseket is részletesen rendezni, mert az Sztj. 42.§ (3) bekezdése alapján a szerződés tartalmát a szerző számára kedvezőbb módon kell értelmezni.

4.2. Az írásbeliség követelménye

A felhasználási szerződések általános szabályai szerint a kiadói szerződés csak írásbeli alakban érvényes. A minimális formai követelmény tehát az **egyszerű okirat**, amelynek tartalmaznia kell a szerződés lényeges tartalmát, a keltezést (az okirat megszületésének helyét, idejét) és a felek aláírását.¹²⁹ Létrejöhethet a szerződés távirati nyilatkozattal vagy levélváltás útján is.

Az írásbeli forma nemcsak a szerződés létrejötténél szükséges, de a Ptk. 218.§ (3) bek. szerint a szerződés (akár egyoldalú¹³⁰) módosításánál és a szerződés megszüntetésénél is (pl. felmondás, elállás).¹³¹ Az Sztj. a szerzői jogdíjról való lemondásnál és a szolgálati művel kapcsolatos nyilatkozatoknál¹³² írja elő érvényességi feltételként az írásbeliséget. A kiadói szerződéssel kapcsolatos egyéb nyilatkozatokat (pl. a teljesítéshez kapcsolódóan¹³³) nem kötelező írásba foglalni, de viták esetén könnyebbé teszi a bizonyítást és ezzel a jogok érvényesítését.¹³⁴

Az alakítás megsértésével kötött szerződés **semis**. Ha a kiadó a felhasználást már megkezdte, általában már nem lehetséges az eredeti állapot helyreállítása. A bírói gyakorlat ilyen esetekben az, hogy a szerződést a bíróság határozathozatalig hatályossá nyilvánítja, rendelkezik a szerzői díj értékéről, és a felek a teljesített szolgáltatásoknak megfelelően elszámolnak egymással.¹³⁵ A szerződés tartalmának megállapításakor a bíróságnak figyelemmel kell lennie a felek

¹²⁸ Lontai, im., 114. o.

¹²⁹ Jobbágyi Gábor: 'Szerződések joga' in Jobbágyi Gábor - Fazekas Judit: *A szerződések jogának vázlatja*. (Szent István Társulat, Budapest, 2001.) /továbbiakban „Jobbágyi”/ 32. o.

¹³⁰ ld. pl. Sztj. 49.§ (4) bek. ill. Sztj. 51.§ (5)

¹³¹ Faludi féle kommentár, 234. o.

¹³² Sztj. 30.§ (6) bek.

¹³³ Az írásbeliség követelményét a Kr. 2.§ (2) bek. tartalmazta, de ezt a rendelkezést az Sztj. hatályon kívül helyezte.

¹³⁴ Ezzel ellentétes véleményen van Faludi Gábor, aki az egyéb nyilatkozatok érvényességét is az írásbeli formától teszi függővé - ld. Faludi féle kommentár, 234. o.

¹³⁵ Lontai, im., 116. o.

egymáshoz intézett nyilatkozataira (BH 1994/249.). Amennyiben azonban a felek között nem volt konszenzus a szerződés lényeges tartalmát illetően, nem beszélhetünk kiadói szerződésről.¹³⁶

Nem szükséges írásba foglalni az olyan szerződést, amely **napilapban** vagy **folyóiratban** történő kiadásra irányul. Ilyenkor is meg kell azonban a feleknek egyezniük a lényeges kérdésekben.¹³⁷

5. A szerződés tartalma

5.1. Szerződési szabadság

Az Sztj. 42.§ (2) bek. szerint a felhasználási szerződés tartalmát a felek szabadon állapítják meg, és a törvényi szabályoktól egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja. A kiadói szerződés szabályai tehát főszabályként **diszpozitívak**.

A szabályok többsége arra irányul, hogy segítse a feleket a megcélzott joghatások elérésében. Olyan rendelkezéseket tartalmaznak, amelyek egyes lényeges kérdésekben való megállapodás hiányában is lehetővé teszik a szerződés létrejöttét és fennmaradását. Ez különösen igaz a felhasználás módjának és mértékének szabályaira. A felek azonban az orientáló jellegű¹³⁸ törvényi szabályoktól teljesen eltérő tartalmú kiadói szerződést is köthetnek (pl. előírhatják azt, hogy a kiadás joga nem kizárólagos, illetve a kiadás jogát a kiadó átengedheti másnak).

A kiadói szerződés szabályain kívül a felek más szerződéstípus elemeit is felvehetik megállapodásukba. Az így létrejövő vegyes szerződés tartalmazhatja pl. a megfilmesítési szerződés, a vállalkozás vagy a merchandising szerződés elemeit. A felek szerződési típuszabadságának az egyetlen korlátja az, hogy a kiadói szerződés szabályai csak akkor alkalmazhatóak, ha a szerződésben megvannak a szükséges tartalmi elemek.¹³⁹

Számos olyan részletkérdés van, melyre a jelenlegi törvényi szabályozás nem tér ki (ellentétben az 1999 előtti rendeleti szabályokkal), de valamelyik fél szempontjából fontos lehet.

---

¹³⁶ ld. 4.1.

¹³⁷ ld. 4.1. (BH 1992/525. sz. döntés)

¹³⁸ Benárd Aurél: 'A felhasználási szerződések általános szabályai' in Benárd Aurél - Tímár István (szerk.): *A szerzői jog kézikönyve*. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.) /továbbiakban „Benárd”/ 172. o.

¹³⁹ Tattay, im., 158. o.

Ilyen kérdés pl. a szerzőt megillető tiszteletpéldányok száma, a szerzőre áthárító kiadói költségek, vagy a kézirat (eredeti műpéldány) visszaszolgáltatásának időpontja.¹⁴⁰

A szerződés tartalmára vonatkozó **kógens** (eltérést nem engedő) rendelkezések találhatók többek közt az Szjt.-ben és a Ptk.-ban. Az Szjt.-ben a következő kógens szabályokra kell tekintettel lenni:¹⁴¹

- 9.§ (2) bek.: a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, és azokról nem mondhat le,

- 19.§ (1) bek. és 91.§ (2) bek.: a már nyilvánosságra hozott zeneművek és zeneszövegek hangfelvételen történő kiadásának kötelező közös jogkezelése,

- 44.§ (1) bek.: az életműszerződés semmissége¹⁴²,

- 44.§ (2) bek.: az ismeretlen felhasználási módra adott engedély semmissége¹⁴³,

- 45.§ (1) bek.: a szerződés írásba foglalásának követelménye,¹⁴⁴

- 51.§: a szerző felmondási joga kizárólagos szerződés esetében,¹⁴⁵

- 52.§: a szerző felmondási joga jövőben megalkotandó műveknél.¹⁴⁶

A kógencia megsértésének jogkövetkezménye a részleges semmisség, azaz a törvénybe ütköző kikötés helyébe a törvény megfelelő szabálya lép.¹⁴⁷

5.2. A szerződést értelmező szabályok

5.2.1. A szerző érdekeinek védelme

Ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, *a szerző számára kedvezőbb értelmezést* kell elfogadni [Szjt. 42.§ (3) bek.]. Ez a garanciális szabály hivatott azt biztosítani, hogy a profi (gazdasági fölényrel rendelkező) kiadó és a jogi szakértelemmel általában nem rendelkező szerző közötti aszimmetrikus helyzetet valamelyest kiegyenlítse. A szerződési nyilatkozatok értelmezésére a Ptk. is kitér, és a 207.§ (1) bekezdésében úgy rendelkezik, hogy

¹⁴⁰ Lontai, im. 125. o.

¹⁴¹ Faludi féle kommentár, 223.o. de 49.§ és 53.§ nincs kógencia

¹⁴² ld. 5.6.1.

¹⁴³ ld. 5.6.2.

¹⁴⁴ ld. 4.2.

¹⁴⁵ ld. 8.2.

¹⁴⁶ ld. 8.1.

¹⁴⁷ Benárd, im., 174.o.

azokat a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint (nyilatkozati elv), a nyilatkozó feltehető akaratára tekintettel (akarati elv), és az eset összes körülményeire figyelemmel kell értelmezni. Ha így sem állapítható meg a szerződés tartalma, akkor van jelentősége a szerző érdekeinek figyelembe vételét előíró rendelkezésnek. Ez a szabály tehát a Ptk. általános szabályához képest csak másodlagosan érvényesülhet, hasonlóan a fogyasztói szerződések értelmezésének speciális szabályaihoz.¹⁴⁸

A nem kifejezetten kiadói szerződésnek minősülő felhasználási szerződésben megjelölt másodlagos felhasználási jogok sem értelmezhetőek kiterjesztően. Televíziós filmsorozat elkészítésére és sugárzására a forgatókönyv szerzőjével kötött felhasználási szerződés - külön megállapodás hiányában - nem foglalja magában sem a forgatókönyv, sem annak témája felhasználásával készült irodalmi mű kiadására vonatkozó jogot (BH 1992/754.).

5.2.2. A kiadó jogának terjedelme

A kiadással üzletszerűen foglalkozó társaságok általában törekednek minél pontosabban megjelölni a szerződésben, hogy milyen felhasználásokra igényelnek a szerzőtől engedélyt. Az Sztj. 43.§ (4) bekezdése arra az esetre határolja be a felhasználási engedély **területi és időbeli hatályát**, ha a felek kivételesen nem részleteznék - az egyébként szükséges szerződési kelléknek minősülő - engedély terjedelmét. Ilyen esetben a kiadó csak a Magyar Köztársaság területén többszörözheti és terjesztheti a művet, és az engedély időtartama a hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik. Miután a könyvkiadás területén a korábbi szabályozás¹⁴⁹ csak határozott időre engedte a szerződéskötést, a bíróságok gyakorlatában valószínűleg tovább fog élni a hatályát veszített miniszteri rendelet által megszabott 8 éves időtartam.¹⁵⁰ Jövőben alkotandó műre kötött szerződés esetében az időtartam kezdetét már a korábbi Sztj. idején is a mű átadásától kellett számítani, azaz a szerződés és a felhasználási engedély időbeli hatálya eltérő volt.¹⁵¹ Ez értelemszerűen továbbra is így van.

Az Sztj. 43.§ (3) bek. a törvényi szabályok diszpozitivitását hangsúlyozza ismét.¹⁵² A területi és időbeli hatály nemcsak korlátozható, de ki is terjeszthető. A területi hatály lényegében korlátlan

¹⁴⁸ Faludi féle kommentár, 223. o.

¹⁴⁹ ld. I./2.5.

¹⁵⁰ Szinger - Tóth, im., 137-138. o.

¹⁵¹ Lindner, im., 192. o.

¹⁵² ld. 5.1.

is lehet, vagyis a világ minden tájára kiterjedhet. Az időbeli hatályról azonban csak a védelmi időn belül van értelme rendelkezni, hiszen annak elteltével a mű többé nem tartozik sem a törvény, sem a szerződés hatálya alá (közkincsé válik), az esetleges díjfizetési kötelezettség megszűnik.¹⁵³ A védelmi idő kezdete és vége viszont főszabályként a szerző halálától függ, tehát a szerző életében kötött korlátlan időbeli hatályú szerződés egyben bizonytalan időtartamú is.

5.2.3. A felhasználás módja és mértéke

A *felhasználás módja* a szerzői jogban azt a tevékenységet jelöli, melynek gyakorlásának engedélyezése a szerző kizárólagos vagyoni joga. A kiadói szerződés fogalmának megfelelően a kiadó jogosult a művet **kiadni** és **forgalomba hozni** [Szt. 56.§ (1) bek.]. Az Szt. tehát a hagyományokat tiszteletben tartva szó szerint átveszi a korábbi szabályozás szövegét, de adós marad a „kiadás” fogalmának értelmezésével. Ez azért probléma, mert az új szabályozásban nevesített többszörözési és terjesztési jogra vonatkozó értelmező rendelkezések [Szt. 18.§ és 23.§] alkalmazása nem egyértelmű. (Kérdéses lehet például az, hogy megilleti-e a kiadót a műpéldány bérbeadásának joga - jóllehet ez a gyakorlatban lényegtelen kérdés.¹⁵⁴) A jogirodalomban azonban általánosan elfogadott a többszörözés és a terjesztés jogát a „kiadás” fogalma alá vonni, ezért elég, ha a felek ezt a szót használják a felhasználás módjának megjelöléséhez.¹⁵⁵

A felhasználási módokra vonatkozó, az Szt. 47.§-ában található speciális értelmezési szabályokból következően a mű **többszörözésére** adott engedély eltérő szerződési rendelkezés hiányában automatikusan feljogosítja a kiadót a többszörözött műpéldányok terjesztésére is. A többszörözésre adott engedély viszont főszabályként nem ad lehetőséget a mű kép- illetve hangfelvételen való rögzítéséhez, vagy a digitális technika útján történő többszörözéséhez, a kiadó tehát erre - hacsak a szerződésben kifejezetten meg nem kapja a szerző engedélyét - nem jogosult.

A mű **terjesztésére** adott engedélyt szűken kell értelmezni, a műpéldányokat csak tulajdonjoguk átruházásával hozhatja forgalomba a kiadó. A szerződés csak kifejezett kikötés esetén ad a felhasználónak jogot arra, hogy a műpéldányokat forgalomba hozatal céljából behozza

¹⁵³ Kiss Zoltán - Kolozsváry Kiss István - Kricsfalvi Anita - Rozgonyi Krisztina: 'Kommentár' a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. in *Complex CD Jogtár*. (JKK-Kerszöv, Budapest, 2004.) /továbbiakban „Kiss - Kolozsváry Kiss - Kricsfalvi - Rozgonyi”/ 43.§ (3) bek.

¹⁵⁴ Egyes szerzők szerint a kiadó csak külön szerződéses rendelkezés alapján szerezheti meg a bérbeadás jogát: ld. Faludi féle kommentár, 275. o. és Szinger - Tóth, im., 138. o. Mások szerint a terjesztés alól csak az import engedélyezése jelent kivételt: ld. Lontai, im., 115. o.

¹⁵⁵ Szinger - Tóth, im., 138. o.

az országba (importjog).¹⁵⁶ A terjesztésnek ezen részjogosítványára tehát nem vonatkozik a kiadói jog, hacsak a felek erről külön meg nem állapodnak a kiadói szerződésben. A kiadó importjoga szempontjából azonban nem mindegy, hogy a behozni szándékolt példányok előzőleg forgalomba kerültek-e a közös piacon avagy sem. Az importálásra vonatkozó külön engedélyre csak akkor van szükség, ha a műpéldányokat korábban sem a szerző, se más nem hozta még forgalomba az EU (EGT) területén.

Ha a kiadó (vagy harmadik személy) a szerző kifejezett hozzájárulásával az Európai Gazdasági Térség¹⁵⁷ (EGT) területén már a tulajdonjog átruházásával forgalomba hozta a mű példányait, a műpéldányokat már a szerző engedélye és újabb díjfizetés nélkül is forgalomba lehet hozni a Magyar Köztársaság területén [Szjt. 23.§ (5) bek.]. Ez a regionális jogkimerülés szabálya, mely az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkor lépett hatályba (- ezt megelőzően a nemzeti jogkimerülés szabálya érvényesült).¹⁵⁸ Ez a rendelkezés teszi lehetővé a könyvforgalmazás esetében az antikvár könyvkereskedelmet¹⁵⁹, a hangfelvételek piacán¹⁶⁰ pedig a használt CD kereskedelmet. A jogkimerülés azonban csak a példányok elidegenítés (tulajdonjog- átruházás) útján történő terjesztésére következik be, azaz a mű példányainak bérbeadására vagy haszonkölcsönbe adására vonatkozóan a szerzőnek megmarad a kizárólagos engedélyezési joga és a díjazáshoz való joga is.¹⁶¹ A jogkimerülés alóli harmadik kivétel a műpéldányok importálásának joga. Amíg Magyarországon a nemzeti jogkimerülés szabálya volt érvényben, ez egyértelműen a Magyar Köztársaság határát átlépő műpéldányokra vonatkozott. A törvény jelenlegi szövege sajnos nem egyértelmű annak tekintetében, hogy a „behozatal joga” a Magyar Köztársaság területére vonatkozik, vagy csak a harmadik államokból az EGT területére érkező műpéldányok esetében szükséges a szerző engedélye. Az Európai Közösség Alapszerződésének¹⁶² 28. cikke megtiltja a tagállamok számára az áruk szabad mozgását gátló szabályok alkalmazását, és az Európai Bíróság ítéleteit¹⁶³ nézve egyértelmű, hogy ha egy terméket a jogosult engedélyével egy tagállamban már forgalomba hoztak,

¹⁵⁶ Faludi féle kommentár, 229. o.

¹⁵⁷ Az EGT szerződés részese az EU, illetve az EFTA tagállamai közül Norvégia, Izland és Liechtenstein.

¹⁵⁸ Kiss - Kolozsváry Kiss - Kricsfalvi - Rozgonyi, im., 23.§ (5) bek.

¹⁵⁹ Tattay, im., 131.o.

¹⁶⁰ A hangfelvétel példányainak terjesztésével kapcsolatosan a szerzőn kívül a szomszédos jogi jogosultaknak is vannak engedélyezési jogaik. A szomszédos jogok szabályainál (Szjt 83.§ (2) bek.) azonban a törvény utal a szerzői jogoknál előírt megszorításokra. Az előadóművész és a hangfelvétel-előállító engedélyezési jogainak korlátját jelentik azok az esetek, amikor a műalkotás felhasználásához a szerző hozzájárulására nincs szükség: ekkor a szomszédos jogi jogosult beleegyezésétől sem függ a felhasználás jogossága.

¹⁶¹ Szinger - Tóth, im., 148. o. - A közösségi jogkimerülés elvéről ld. Boytha: Iparjogvédelem... 357. o.

¹⁶² kelt Rómában 1957. március 25-én

¹⁶³ 78/70. sz. Deutsche Grammophon GmbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH ügy, ECR [1971] 487. o.

akkor az EK-n belül a párhuzamos importok kizárása az egységes piac megalkotására irányuló alapvető célkitűzésbe ütközik, és ezen jogát a jogosult nem gyakorolhatja. A szerző (vagy a jogot megszerző kiadó) viszont megakadályozhatja, hogy a harmadik államban forgalomba hozott műpéldányokat bárki más is behozza az EGT területére, azaz a jogkimerüléssel nem érintett területről érkező párhuzamos importot kizárhatja.¹⁶⁴

A feleknek lehetőségük van arra, hogy a kiadói szerződésben további felhasználások engedélyezéséről is rendelkezzenek.¹⁶⁵ Külön engedély szükséges pl. a mű internetes felhasználásához, vagyis amikor a kiadó a művet digitális formában úgy rögzíti, hogy az (ellenérték fejében) bárki által letölthetővé válik a számítógépes világhálózat segítségével. Az Szt. szerint ez nem vonható a terjesztés fogalma alá, hanem a mű nyilvánosságához közvetítésének minősül [Szt. 26.§ (8) bek.].¹⁶⁶

Ha a felhasználás megengedett *mértéke* kérdéses, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges mértékre korlátozódik [Szt. 43.§ (5) bek.]. Ha a szerződés szövege nem egyértelmű (pl. hiányos vagy ellentmondásos), a törvény a szerző számára kedvezőbb értelmezést részesíti előnyben.¹⁶⁷ Ismét a kiadó érdekében javasolt tehát pontosan szabályozni a szerződésben, hogy a kiadó hány példányszám többszörözésére jogosult (vagy hogy a kiadó szabadon határozza meg a példányszámot). A korábbi szabályozás¹⁶⁸ a kiadó saját döntési jogkörébe utalta a példányszám meghatározását, de kérdéses, hogy a bírói gyakorlat a jövőben ebből a hagyományból, vagy pedig a szerző érdekeinek mérlegeléséből fog kiindulni. Valószínűsíthető, hogy a szerződés tartama alatt előállított, de el nem adott példányokat a kiadó továbbra is terjesztheti.¹⁶⁹

5.2.4. Az átdolgozás joga és a mű integritásához fűződő jog korlátozása

Az **átdolgozás** engedélyezésének a kizárólagos joga a szerzőt illeti meg [Szt. 29.§]. Minden olyan új mű esetén, amely egy másik, már korábban létezett mű sajátos elemeit hordozza

¹⁶⁴ Boytha: Iparjogvédelem..., 353-354. o. és 356-357. o.

¹⁶⁵ ld. 5.1.

¹⁶⁶ Tattay Levente: *A szellemi alkotások és a modern piacgazdaság*. (PPKE Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2004.) 203. o.

¹⁶⁷ ld. 5.2.1.

¹⁶⁸ Kt. 520.§ ill. Kr. 3.§ (3) bek. / Lindner, im., 186. o.

¹⁶⁹ Kiss - Kolozsváry Kiss- Kricsfalvi - Rozgonyi, im., 56.§

változtatásokkal és kiegészítésekkel, továbbá alkotója önálló szellemi teljesítménye is felismerhető benne, szerzői jogi értelemben (a kifejezéssel az alkotó tevékenységére és egyben e tevékenység eredményére is utalva) átdolgozásról beszélünk.¹⁷⁰ Ide sorolja a jogszabály a mű fordítását, színpadi, zenei feldolgozását és filmre való átdolgozását, ez azonban példálódzó jellegű felsorolás. Az átdolgozáshoz fűződő jog mind vagyoni, mind a szerzőségéből fakadó személyiségi jogokra tekintettel nagy jelentőséggel bír. Egy jogsértő átdolgozás kereskedelmi forgalomba kerülése a szerző saját átdolgozásának, de még az eredeti műnek az értékesítését is megnehezítheti, még ha nem is teszi lehetetlenné.¹⁷¹ A jogosultság személyiségi jogi gyökere a mű egységének a védelme [Szt. 13.§], miszerint a szerző jogait sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy olyan megváltoztatása, amely a szerző becsületére vagy jó hírnevére sérelmes.

Az Szt. 47.§ (1) bek. szerint az átdolgozás (mint sajátos felhasználási mód) joga a kiadót csak akkor illeti meg, ha a szerző azt kifejezetten engedélyezte.

Irodalmi művek esetén a kiadás joga - kétség esetén - a mű magyar nyelvű kiadására vonatkozik [Szt. 56.§ (2) bek.]. Ha a művet a kiadó más nyelven is ki szeretné adni, erre a szerződésben külön ki kell térni. A fordítás jogszerű kiadásához természetesen a fordítóval is külön kiadáói szerződést kell kötni.¹⁷²

Az átdolgozást el kell határolni a mű lényegét nem érintő olyan változtatásoktól, melyek a kiadás megvalósításához elengedhetetlenül illetve nyilvánvalóan szükségesek [Szt. 50.§]. A **szükséges változtatások** módja és mértéke műfajtától és felhasználási módtól is függ, az értelmezésnél tehát tekintettel kell lenni a szakmai szokásokra.¹⁷³ A szabály szűken értelmezendő, az Szt. 42.§ (3) bekezdését (a szerző érdekeit) szem előtt tartva, mely a felhasználási szerződések általános elve. A könyvkiadás területén mindenképpen ide tartozik a nyelvhelyesség kijavítása és a szöveg tördelése, de nem tartozik ide a szöveg illusztrációkkal bővítése, sem a szöveg megváltoztatása, megrövidítése. Ha szerző akár a mű címe, akár a szerkesztés, a szerzőtársi minőség, a társszerzőség vagy egyéb - a szerző személyéhez fűződő jogát érintő - kérdésben feltételekhez köti a felhasználási engedélyt, a kiadó köteles betartani ezeket (BH 1992/97.).

A szükséges változtatásokat a kiadó külön szerződési kikötés hiányában is követelheti, a szerző pedig azokat köteles végrehajtani. Ha a szerző ezt tudja megtenni, megfelelő határidőn belül

¹⁷⁰ ld. 3. (A szerződő felek)

¹⁷¹ Gyenge: Zeneművek... 18. o.

¹⁷² ld. 3. („A szerződő felek”)

¹⁷³ Faludi féle kommentár, 242. o.

nem végzi el, vagy ha a közreműködést megtagadja, a kiadó maga is jogosult megváltoztatni a művet. A szerző teljesítésének ezen különleges szabályát el kell határolni a hibás teljesítéshez kapcsolódó kijavítási igény¹⁷⁴ sajátos szerzői jogi szabályozásától, mely a jövőben alkotandó művek esetén irányadó.¹⁷⁵ Ha ugyanis a mű oly mértékben alkalmatlan a kiadásra, hogy a mű lényegét érintő változtatásra van szükség, azt csak a szerző maga végezheti el, a kiadó nem.

5.2.5. Illusztrációk alkalmazása a könyvkiadásban

Irodalmi mű kiadásánál képek alkalmazásához a szerző *beleegyezése* is szükséges [Szt. 57. §]. A képek befolyásolják az írott szöveg jelentését, befolyásolják a mű értelmezését, alkalmazásuk tehát lényeges változtatást jelent, a szerző rendelkezési joga tehát indokolt. Ha viszont a szerző beleegyezett abba, hogy művét képek alkalmazásával adják ki, az egyes képek felhasználásához való hozzájárulását csak alapos okból tagadhatja meg (vagyis ha a kép alkalmazása sérti a mű integritásához fűződő jogát).¹⁷⁶ A képek alkalmazása azonban nem eredményezhet olyan mértékű változást, ami már átdolgozásnak minősül, így pl. a mű alapján készített képregény már származékos műnek minősül, tehát annak jogszerű kiadásához az átdolgozásra is kiterjedő kifejezett engedély szükséges a szerző részéről.¹⁷⁷

A kép megjelentetéséhez szükséges a kép szerzőjének hozzájárulása is, a kiadónak tehát ismét több személlyel kell kiadói szerződést kötnie (a fordítás és az átdolgozás eseteihez hasonlóan).¹⁷⁸

5.3. A kiadó jogának kizárólagossága

A kiadói jog hagyományosan kizárólagos, ezt az Szt. is elismeri [56.§ (2)]. A kizárólagosság indokolt, hiszen a kiadónak komoly költségeket jelent a mű előállítása és értékesítése, s a kiadással elérni remélt bevételét veszélyeztetné, ha egyidejűleg - a szerző engedélye alapján - párhuzamosan

---

¹⁷⁴ ld. 8. [Szt. 49.§]

¹⁷⁵ Lontai, im., 118. o.

¹⁷⁶ Faludi féle kommentár, 278. o.

¹⁷⁷ Faludi féle kommentár, 277. o.

¹⁷⁸ ld. III./3.

más is kiadhatná ugyanazt a művet.¹⁷⁹ Ennek ellenére a felek a szerződésben rendelkezhetnek arról, hogy a kiadó joga nem kizárólagos.

Kizárólagos felhasználási jog engedése esetén a szerző harmadik személynek nem adhat engedélyt a mű kiadására, és főszabály szerint a szerző maga sem élhet a felhasználás e módjával [Szt. 43.§ (1) bek.]. A mű egyéb felhasználásának engedélyezésére (pl. megfilmesítés, nyilvános előadás) a szerző továbbra is jogosult marad,¹⁸⁰ sőt az is előfordulhat, hogy egy mű esetében több kizárólagos felhasználási szerződés születik (a különböző típusú felhasználásokra).¹⁸¹ A kizárólagosság főszabályként a Magyar Köztársaság területére vonatkozik, de kiterjeszthető több államra, illetve korlátozható egy kisebb régióra is.

A kizárólagos szerződés a jövőre nézve szünteti meg a szerzőnek azt a jogát, hogy a szerződésben foglalt jogok gyakorlására harmadik személyeknek engedélyt adjon. Ha korábban a mű kapcsán a szerző már kötött olyan szerződést, mely nem kizárólagos jogot engedett a felhasználónak, az engedély fennmarad, hacsak a korábbi szerződés eltérően nem rendelkezik, azaz ha szerződésbontó feltételt tartalmaz [Szt. 43.§ (2) bek.]. A jogalkotó tehát - harmadik személyek szerzett jogainak tiszteletben tartása érdekében - a kiadókra hárítja annak a terhét, hogy megfelelően tájékozódjanak a művel kapcsolatos értékesítési lehetőségekről, illetve a piacnak már kiaknázott részéről. A szerzőnek viszont a Ptk. 205.§ (4) bekezdése alapján együttműködési és tájékoztatási kötelezettsége van, így a nem kizárólagos szerződésről, mint lényeges körülményről tájékoztatni köteles a leendő kizárólagos felhasználót.¹⁸² A tájékoztatás elmulasztása esetén a kiadónak többféle jogi eszköz áll rendelkezésére, hogy fellépjen a hanyag - vagy rosszhiszemű - szerzővel szemben. Először is az együttműködési kötelezettség megszegése *kártérítési igényt* alapozhat meg.¹⁸³ Az igény érvényesítésének viszont az a feltétele, hogy kár keletkezzen a kiadónál. Az elmaradt hasznot pedig nehéz bizonyítani. A második lehetőség az, hogy a kiadó *megtámadja a szerződést* tévedésre hivatkozással [Ptk. 210.§ (1)].¹⁸⁴ Ennek viszont az lehet a következménye, hogy a szerződés megszűnik. Ez lesz a végeredmény, ha a szerző nem hajlandó elismerni a kiadó írásbeli közlésére, hogy a kiadó jogait sérelem érte, vagy ha vállalja az eredeti állapot helyreállítását,

¹⁷⁹ Lontai, im., 125. o.

¹⁸⁰ A már nyilvánosságra hozott művek egy része a nyilvánossághoz közvetítés engedélyezése tekintetében közös jogkezelés alá esik [Szt. 27.§]. Mivel a kiadói szerződés a gyakorlatban együtt jár a mű nyilvánosságra kerülésével, kihatással van a szerzőnek a fent említett másik vagyoni jogára.

¹⁸¹ Kiss - Kolozsváry Kiss- Kricsfalvi - Rozgonyi, im., 43.§ (1)

¹⁸² Kiss - Kolozsváry Kiss- Kricsfalvi - Rozgonyi, im., 43.§ (2) bek.

¹⁸³ Jobbágyi, im., 90. o.

¹⁸⁴ Faludi féle kommentár, 226. o.

illetve ha a bíróság az érvénytelen szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja. A harmadik lehetőség a kiadó számára, hogy *hibás teljesítésre hivatkozva* a kikötött díj mértékének leszállítását követeli, vagy eláll a szerződéstől [Ptk. 306.§ (1) b)]. Ha tehát nem keletkezett kára, és fenn kívánja tartani a szerződés hatályát, ezt a megoldást érdemes választani. A jogirodalom egyértelműnek tartja, hogy a helyzet a hibás teljesítés fogalma alá vonható, mivel a kiadó igénye tulajdonképpen egy jogszavatossági igény.¹⁸⁵ A hatályos polgári jogi szabályozás azonban a jogi hibában szenvedő teljesítés jogkövetkezményeiről csak egyes szerződéstípusok esetében rendelkezik, az általános szabályok [Ptk. 305.§ (1) bek.] csak dolgok szolgáltatására vonatkoznak. A felhasználási szerződésre irányadó szabályok pedig nem rendelkeznek olyan speciális jogkövetkezményről, ami a kizárólagos jog és a korábbi felhasználási jog párhuzamos fennállása esetén lenne alkalmazandó. Ha esetleg perre kerül a sor, a bíróságtól függ, hogy hasonló értelmezés alapján elismeri-e a díjleszállítási igény jogosságát, vagy a szerződést (vagylagos kereseti kérelem alapján) érvénytelennek nyilvánítja. Ha a szerző a szerződésben kifejezetten felvállalja a jogszavatosságot (vagyis garantálja azt, hogy a mű kiadására valóban csak a kiadó lesz az egyetlen jogosult), akkor a kiadó egyértelműen hivatkozhat hibás teljesítésre.

A kizárólagosság **nem** vonatkozik a gyűjteményekben, napilapokban és folyóiratokban megjelenő művekre.

A közös jogkezelés útján megszerzett engedély sohasem kizárólagos.¹⁸⁶ Ha a kiadó olyan hangfelvételt ad ki, mely egy már nyilvánosságra hozott zenemű vagy zeneszöveg feldolgozását tartalmazza, legfeljebb az előadóművésszel köthet olyan szerződést, amely az adott előadás tekintetében kizárólagos felhasználási jogot enged a kiadónak. Az alapul szolgáló művet azonban más is feldolgozhatja és kiadhatja.

Ha a kiadó kizárólagos jogot szerez, a szerzőt a törvény szerint rendkívüli felmondási jogok illetik meg [Szjt. 51.§]. Ennek eseteit a szerződés megszűnésének szabályainál később tárgyaljuk.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ Faludi féle kommentár, 226. o.

¹⁸⁶ ld. IV./2.

¹⁸⁷ ld. 8.2.

5.4. A kiadó lehetőségei harmadik személyekkel szemben jogbitorlás esetén

Ha a szerző jogait harmadik személy (tehát nem a felhasználó) sérti meg, főszabályként csak a szerző (illetve jogutódja) jogosult fellépni a jogbitorló ellen. A kizárólagos felhasználási engedélyt megszerző kiadó a szerző jogainak megsértése esetén felhívhatja a szerzőt, hogy a jogsértés abbahagyása iránt tegye meg a szükséges intézkedéseket. Ha a szerző a felhívástól számított 30 napon belül nem intézkedik, a kiadó saját nevében felléphet a jogsértés miatt, tehát élhet az Szt. 94.§-ban meghatározott igényekkel, és követelhet ideiglenes intézkedést is. A nem kizárólagos felhasználási engedély esetében a jogszerző a jogbitorló ellen csak a felhasználási szerződés kifejezett rendelkezése alapján léphet fel [Szt. 98.§]. A kiadó természetesen mindkét esetben csak azon felhasználási módok tekintetében jogosult jogsértés elleni fellépésre, melyekre a szerzőtől engedélyt kapott.

Az Szt. 98.§-ban foglalt szabály egyrészt nem egyértelmű, másrészt nem teszi lehetővé a kiadó jogos érdekeinek a megfelelő védelmét. Az angol és a német jogban¹⁸⁸ a kiadó a törvénynél fogva jogosult fellépni minden harmadik személy ellen az őt érintő jogsértések miatt, sőt a német jogban az íróval szemben is érvényesíthetők szerzői jogi igények. Miután kizárólagos joga folytán a kiadó az első számú érdekelt az ügyben, indokolt lenne a magyar törvényben is lehetővé tenni, hogy közvetlenül felléphessen a saját jogai védelmében. A jelenlegi szabályozás egyébként sem egyértelmű: vajon mit tesz lehetővé a kiadó számára a „saját nevében” fellépés? Valószínűnek látszik, hogy a kártérítés iránti igény ide tartozik, de követelheti-e vajon az Szt. 94.§ (1) e) alapján a kiadó a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését saját magának? Vagy esetleg az anyagi jogi képviselő egy különleges fajtájával van dolgunk, ahol a kiadó az igényt a szerző javára érvényesítheti? Vagy a perbeli képviselő azon fajtájával, ahol a törvény kivételesen lehetővé teszi a meghatalmazottként történő eljárást, és az írásbeli meghatalmazást törvényi vélelem helyettesíti?

A szerző meghatározott személyhez fűződő jogainak védelmében is felléphet a kiadó, de ennek minden esetben feltétele a felhasználási szerződésben adott kifejezett felhatalmazás [Szt. 15.§].

---

¹⁸⁸ ld. II./6.1. [VerlG 9.§ (2)], illetve 6.2.

5.5. A kiadás jogának személyhez kötöttsége

5.5.1. Engedményezés és alfelhasználási jog

A felhasználó az engedélyt harmadik személyre csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat harmadik személynek további engedélyt a mű felhasználására, *ha azt a szerző kifejezetten megengedte* [Szt. 46.§ (1) bek.].

A kiadót a megszerzett jog személyesen illeti meg, azt csak a szerző kifejezett engedélye alapján engedheti át másnak. Ennek az oka az, hogy a felhasználási szerződés erősen bizalmi jellegű,¹⁸⁹ hiszen a felhasználónak a vagyoni jogok gyakorlása közben tekintettel kell lennie a szerző személyhez fűződő jogaira, azok érvényesülése a szerző fontos érdeke.

A törvényi rendelkezés tulajdonképpen két esetet szabályoz. Egyrészt a felhasználási jog átengedését (engedményezés), másrészt az alfelhasználási jog (sub-licence) engedését.

Az első esetben a felhasználó joga a megszerzett jog átengedésével megszűnik. A kiadói szerződésekre a kötelmi jog általános szabályai irányadóak azokban a kérdésekben, amelyeket az Szt. nem szabályoz.¹⁹⁰ A Ptk. 328.§ szerint a jogosult követelését szerződéssel másra ruházhatja (ez az engedményezés), de nem lehet engedményezni az olyan követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja. Az Szt. nem kizárja, hanem korlátozza a szerzett vagyoni jogok engedményezését: feltételhez köti - ez a feltétel pedig a szerző kifejezett engedélye. Az engedményezés érvényességéhez tehát nem elegendő a szerzőnek (mint kötelezettnek) a felhasználó részéről történő értesítése, hanem a szerző beleegyezésére van szükség (BH 1994/23).

Az alfelhasználási jog engedése nem érinti a felhasználó felhasználási jogának fennállását. Ebben az esetben a kiadó egy másik kiadóval olyan felhasználási szerződést köt, melyben a szerző jogait gyakorolja (ez az ún. alkiadás). Ennek tipikus esete az, amikor a külföldi kiadás megvalósítását a kiadó egy másik kiadóra bízta.¹⁹¹ Az alfelhasználási jog engedésétől meg kell különböztetni azt az esetet, amikor a kiadó közreműködőt vesz igénybe a joga gyakorlásakor. Közreműködő az, aki a felhasználási cselekményt a felhasználó javára végzi, nem a saját jogán,

---

¹⁸⁹ Lontai, im., 118. o.

¹⁹⁰ Szt. 3.§

¹⁹¹ Szinger - Tóth, im., 140. o.

tehát tevékenysége nem igényel felhasználási engedélyt.¹⁹² Ilyen például a nyomda, amely a mű többszörözését végzi.

A fent említett két esetben tehát a kiadás jogát harmadik személy gyakorolja. Az eredeti felhasználónál ilyenkor tipikusan bevétel keletkezik, és a szerző a bevétellel arányos díjazásra (vagyis az átruházás ellenértékének bizonyos hányadára) jogosult.¹⁹³

A gyakorlatban a felhasználási szerződésekben (főleg a hangfelvétel-kiadás esetében) többnyire megtalálható a felhasználás harmadik személy számára történő engedélyezésének a joga.

5.5.2. Kivételek a személyhez kötődés alól

A felhasználási engedély a felhasználó gazdálkodó szervezet megszűnése vagy szervezeti egységének kiválása esetén a szerző beleegyezése nélkül átszáll a jogutódra [Szjt. 46.§ (2)].

A személyhez kötöttség alól nem csak a szerződés engedhet kivételt, maga a törvény is kivételt tesz abban az esetben, ha a felhasználó (a kiadó) *gazdálkodó szervezet*. A gazdálkodó szervezetek körét a Ptk. 685.§ c) bekezdése sorolja fel. Számunkra a legfontosabb a gazdasági társaság, de a törvény más jogi személyeket és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteket is ide sorol (pl. egyesülés, közhasznú társaság, egyesület, alapítvány). A gazdasági társaságok megszűnésével kapcsolatos szabályok a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény (Gt.) VII. fejezetében találhatók. Jogutódlással való megszűnésnek (vagyis átalakulásnak) minősül az összeolvadás, a beolvadás, a különválás és a kiválás. A kiválással vagy szétválással létrejövő új szervezet a jogelőd szervezet részleges jogutóda. A jogutódlás terjedelmét, arányát a kiválásról (különválásról) szóló megállapodás illetve döntés határozza meg. Hogy a kiadás jogát a jogutódok közül melyik lesz jogosult gyakorolni, az attól függ, hogy a szétválási szerződés szerint a felhasználási tevékenységet melyik szervezet folytatja tovább.¹⁹⁴

Az Szjt. fenti szabálya több szempontból problémás.¹⁹⁵ Kérdés például, hogy a felhasználási jog átszállását a felhasználási szerződésben ki lehet-e zárni. Valószínűnek tűnik, hogy amennyiben a szerző egy ilyen kikötés alapján a jogutódtól újabb díj megfizetését követelné, azt a bíróság joggal való visszaélésnek minősítené. A második probléma az, hogy a törvény nem rendezi az *örökléssel*

¹⁹² Faludi féle kommentár, 238. o.

¹⁹³ Id. 2.1.

¹⁹⁴ Faludi féle kommentár, 238-239. o.

¹⁹⁵ Faludi féle kommentár, 239-240. o.

történő jogutódlás kérdését. Ha a kiadó természetes személy, halála esetén vajon átszáll-e a felhasználási jog az örökösre? Elképzelhető, hogy a jogalkotó a felhasználási jog megszűnését látta megfelelőnek arra tekintettel, hogy a felhasználási szerződés két természetes személy között jön létre, a viszony tehát fokozottan bizalmi jellegű. A harmadik, egyben legfontosabb hiányossága az Szjt. -nek, hogy nem szabályozza azt az esetet, ha a gazdálkodó szervezet *jogutód nélkül szűnik meg*. A felszámolás és a végelszámolás során a gazdálkodó szervezet vagyonából részesülő tag nem minősül jogutódnak, a felhasználási jog ellenben a szervezet vagyonának részének tekinthető. Az öröklés esetében semmilyen jogszabályi rendelkezésbe nem tudunk kapaszkodni annak érdekében, hogy a kiadás jogát a hagyaték körébe sorolhassuk, a gazdálkodó szervezetek megszűnése esetében azonban (áttételesen) találunk olyet. Bár ezek a szervezetek típusonként eltérő szabályozás alá esnek, legtöbbjükre (különösen a gazdasági társaságokra) alkalmazni kell a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XL. törvény (Cstv.) rendelkezéseit. A Cstv. 3.§ (1) bek. e) pontja utal a számviteli törvényre (2000. évi C. tv.), ennek 24.§ (1) és 25.§ (6) bekezdései alapján pedig úgy tűnik, hogy az egy évnél hosszabb időtartamú felhasználási jogok (mint vagyoni értékű jogok) befektetett eszköznek minősülnek, ezért a Cstv. szerint a gazdálkodó szervezet vagyonának részét képezi, melyet értékesíthetnek, illetve felosztásra kerül a tagok között.¹⁹⁶ Ez alapján sem szállhat át azonban az egy évnél rövidebb időtartamú felhasználási jog. A fent említett bizonytalanságokat azzal lehet elsősorban kiküszöbölni, ha a felek a szerződésben kifejezetten kimondják a jog átszállását, illetve ezzel ellentétesen arról rendelkeznek, hogy a kiadás joga visszaszáll a szerzőre. Hosszútávon pedig a jogalkotó feladata, hogy a törvényt megfelelően módosítsa.

5.5.3. Egyetemleges felelősség

Ha a felhasználó a szerző beleegyezése nélkül ruházza át a jogait, illetve ad további felhasználási engedélyt, a felhasználó és a jogszerző egyetemlegesen felelnek a felhasználási szerződés teljesítéséért [Szjt. 46.§ (3) bek.]. A felhasználó ebben az esetben szerződésszegést követ el, ennek pedig sajátos szankciója az egyetemleges felelősség. Sajátos, mert a szerződésszegést a felhasználó követi el, a szankció pedig egy harmadik személyt sújt. Az egyetemlegesség a szerző

---

¹⁹⁶ Faludi féle kommentár, 240. o.

jogérvényesítését hivatott megkönnyíteni. A szerző akár a felhasználótól, akár a jogot megszerző személytől, akár mindkettejüktől követelheti a szerződésből a felhasználóra háruló, még nem teljesített kötelezettségek teljesítését (vagyis a díj megfizetését).¹⁹⁷ A fenti szabály nélkül a szerző csak külön-külön fordulhatna igényeivel a két kötelezett felé. Az egyetemlegességi szabály azonban nem rendelkezik a szerzői jog megsértésének következményeiről, tehát (az Szt. 16.§ (6) bek. alapján egyértelműen megállapítható jogsértés miatt) a szerzőt megilletik a 94.§ (1) és (2) bekezdésekben meghatározott igények is, de ezek csak külön-külön követelhetők az egyes bitorlóktól.

Ugyancsak egyetemlegesen felel a felhasználó (gazdálkodó szervezet) és a jogszerző, ha a felhasználási engedély a szerző beleegyezése nélkül száll át a jogutódra. Ez a rendelkezés a gazdasági társaságok esetében gyakorlatilag csak a kiválás esetében értelmezhető, hiszen a többi esetben az eredeti felhasználó megszűnik (vagy egyesül a jogszerzővel).

5.6. Érvénytelen szerződési kikötések

5.6.1. Az életműszerződés érvénytelensége

Semmis a felhasználási szerződésnek az a kikötése, amellyel a szerző *meghatározatlan számú jövőbeli művének* felhasználására ad engedélyt [Szt. 44.§ (1) bek.]. A törvény nem zárja ki azt, hogy a szerző több, a jövőben elkészülő művére kösse meg a kiadói szerződést, de az így „lekötött” művek számát előre meg kell határozni. Ez a garanciális szabály a szerző érdekében került a törvénybe, és megakadályozza, hogy a szerző bizonytalan tartalmú kötelezettséget vállaljon a kiadó által fizetett fix átalánydíj fejében. Ha mégis ilyen kikötés kerülne a szerződésbe, az főszabályként csak részlegesen érvénytelen. Az egész szerződés csak akkor dől meg, ha a felek azt egyébként nem kötötték volna meg (Ptk. 239.§).

A művek számán kívül meg kell határozni a művek fajtáját, jellegét is - ez a szerződés létrejöttéhez szükséges, e nélkül a szerződés közvetett tárgya (ami szükséges tartalmi elem¹⁹⁸) hiányzik.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Faludi féle kommentár, 241. o.

¹⁹⁸ Id. 4.1.

¹⁹⁹ Faludi féle kommentár, 232. o.

A kiadók érdeke a jövőbeni kiadványainak tervezhetősége, az ígéretesnek tűnő szerzőkkel való tartós együttműködés a kockázat minimalizálásával. A jövőben alkotandó művek felhasználására a polgári jog más eszközeivel is szerezhetnek (feltételesen) jogot. Köthetnek a felek *előszerződést* (Ptk. 208.§), így kölcsönös szerződéskötési kötelezettség keletkezik mindkét oldalon, de nem létesít önmagában felhasználási jogot.²⁰⁰ Ennek a konstrukciónak az előnye az, hogy a bíróságtól kérhető a felhasználási engedély konstituálása, amennyiben a szerző azt esetleg nem akarná később megadni (mert pl. más kiadótól jobb ajánlatot kapott).

A gyakorlatban gyakrabban alkalmazott megoldás az *opciós szerződés*. Ez a szerződés a kiadó részére biztosít egyoldalú alakító jogot kiadói szerződés létrehozására a vételi jog szabályainak (Ptk. 375.§) analógiaszerű alkalmazásával.²⁰¹ A kiadó - általában opciós díj ellenében - megszerzi azt a jogot, hogy egyoldalú nyilatkozatával kiadói szerződést hozzon létre. A felhasználási engedélyt tehát feltételesen adja meg a szerző, de kivételesen a feltétel bekövetkezte egyedül a felhasználótól függ. A felhasználási jog létrejöttéhez három feltétel együttes fennállása szükséges:

- a felhasználási szerződés lényeges kérdéseiben való megállapodás (kiadói szerződések esetében a felek, a mű, az engedély és a szerzői díj meghatározása),
- a mű elkészülte,
- az opció gyakorlása (a kiadó nyilatkozata).

A szerződésben rendelkezhetnek a felek arról is, hogy a szerző a művet köteles egy bizonyos időpontig elkészíteni és a kiadónak átadni, tehát a *vállalkozási szerződésekre* jellemző eredménykötelem is megjelenhet az opciós szerződésben, de a műelkészítési kötelezettség csak kifejezett kikötés alapján terheli a szerzőt, ellentétben a jövőben elkészítendő mű felhasználására kötött szerződéssel.

5.6.2. A jövőben ismertté váló felhasználási módok

A szerződés megkötésekor ismeretlen felhasználási módra vonatkozó felhasználási engedély érvényesen nem adható [Szjt. 44.§ (2) bek.]. A kiadói szerződések alaptípusánál (amikor a felek csak a törvényben is rögzített felhasználási módokról rendelkeznek)²⁰² ennek a szabálynak nincs

²⁰⁰ Faludi féle kommentár, 231. o.

²⁰¹ Faludi féle kommentár, 231. o.

²⁰² ld. 5.2.3.

jelentősége, de ahogy azt korábban kifejtettük, a szerződésben érvényesen rendelkezhetnek (a kiadás jogán felül) a mű bármilyen felhasználásáról is. Az Sztj. értelmezési szabálya szerint a felhasználás hatékonyságát fokozó, azt kedvezőbb feltételekkel vagy jobb minőségben lehetővé tevő *módszere* nem tekinthető új felhasználási *módnak*. Ha a kiadó korszerűbb műrögzítési módszert alkalmaz, nem követ el jogsértést.²⁰³ A hangfelvétel többszörözésének joga ezek szerint (ha a szerződés nem korlátozza) bármilyen anyagi hordozón megvalósítható: a jelenleg tipikusnak minősíthető CD lemezen, DVD formátumban, illetve a jövőben kifejlesztett hordozókon is gyakorolható lesz.

6. A bestseller klauzula

A külföldi jogokból átvett szabály ismét egyoldalú, a szerző érdekeit előtérbe helyező rendelkezés. Az Sztj. 48.§ lehetővé teszi a *bíróság* részére a kiadói szerződés módosítását, ha a mű felhasználása iránti igény a szerződéskötést követően jelentősen megnő, és emiatt a két fél szolgáltatásai között az *értékkülönbség feltűnően nagygyá válik*. A szerző bevétellel arányos díjazáshoz való joga²⁰⁴ tehát olyannyira fontos, hogy annak érvényesítésére a bíróságnak is törvényi felhatalmazása van.

A polgári jog általános szabályaira való utalás megtévesztő, mert az utalással érintett bekezdés (Ptk. 241.§) szerint csak tartós jogviszonyokban lehetséges a bírósági szerződésmódosítás. A szakirodalom egyértelműnek tartja, hogy az Sztj. 48.§ alapján nem csak tartós jogviszonyokban fordulhat elő a szerződés módosítása.²⁰⁵ Általában az olyan jogviszonyok minősülnek tartósnak, amelyek huzamos vagy ismétlődő szolgáltatást írnak elő, vagy a felek magatartását hosszabb időre meghatározzák. A szellemi alkotás felhasználásával készült termékek felhasználásakor a szerzői engedélyezés mindig egyszeri aktus, a felhasználó pedig általában fix és egyszeri díjat fizet, ezért a jogviszony tartósságának feltételül szabása értelmetlen volna.

Ha a szerződésben bevétellel arányos díjazásban állapodtak meg, a klauzula soha nem alkalmazható, mivel az arányosság megbomlása fogalmilag kizárt.²⁰⁶ Ha a kikötött százalékkulcs már a szerződéskötéskor feltűnően alacsony, a szerződés a Ptk. 201. §. (2) bek. alapján támadható meg.

²⁰³ Faludi féle kommentár, 233. o.

²⁰⁴ ld. 2.1.

²⁰⁵ Faludi féle kommentár, 244. o.

²⁰⁶ Faludi féle kommentár, 245. o.

A feltűnően nagy értékkülönbség fogalmának értelmezéséről szóló PK. 267. sz. állásfoglalás szerint a bíróságnak tekintettel kell lennie az ügylet jellegéből fakadó sajátosságokra, és gondosan mérlegelnie kell az eset összes körülményét. Amennyiben a szerződés arra utal, hogy a kiadó az átlagosnál nagyobb kockázatot vállal, és emiatt alacsonyabb a szokásosnál a díj, az értékaránytalanságot a bíróság valószínűleg nem fogja megállapítani. A bestseller klauzula - a fenti szabállyal szemben - csak akkor alkalmazható, ha a feltűnő értékkülönbség a szerződés megkötését követően, a felhasználási jog gyakorlása alatt bekövetkezett keresletnövekedés miatt alakul ki.²⁰⁷ Ettől függetlenül a „feltűnő értékkülönbség” fogalmának értelmezésekor a Ptk.-ban található szabályhoz kapcsolódó bírói gyakorlat és elvi iránymutatás a bestseller klauzula alkalmazásakor is irányadó.

A Ptk. 201.§ és 241.§ szerinti szabályaitól a bestseller klauzula alapvetően különbözik abban, hogy az Szjt. csak *a szerző javára* engedi meg a szerződés bírósági módosítását, míg a másik két rendelkezés alapján elvileg a kiadó is felléphet. A Ptk. 201.§ (2) bek. kapcsán azt is ki kell emelni, hogy a szerződés megtámadása nem csak az aránytalan előny kiküszöbölésére irányulhat, hanem kérhető a szerződés érvénytelenné nyilvánítása és az eredeti állapot helyreállítása is - így azonban a szerződésben kikötött jogok nem lesznek érvényesíthetők.

7. A jövőben megalkotandó műre kötött szerződés teljesítése

7.1. A kiadói szerződések teljesítése általában

A *felhasználási szerződések* általános szabályai szerint a **műpéldány átadása** ill. tulajdonba adása önmagában nem alkalmas felhasználási jog keletkeztetésére.²⁰⁸ A kiadó felhasználási jogát a szerződéses megállapodás hozza létre, és jogának keletkezéséhez általában nem szükséges a mű átadása, hiszen a szerződés közvetlen tárgya a kiadásra vonatkozó engedély.²⁰⁹ A *kiadói szerződés* törvénybe iktatott fogalma szerint a szerző köteles az elkészült művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, de ez diszpozitív szabály. Ha a kiadó már nyilvánosságra hozott műre köt kiadói szerződést, a fenti szabálytól a szerződésben eltérhetnek, hiszen a kiadó máshonnan is hozzáférhet

²⁰⁷ Faludi féle kommentár, 244. o.

²⁰⁸ Faludi féle kommentár, 214. o.

²⁰⁹ ld. 2.1.

a műhöz.²¹⁰ A szerződés teljesítése ilyenkor a szerző részéről a felhasználási engedély megadásával befejezettek tekinthető. Ha pedig a szerző kötelezettsége kiterjed a mű átadására is, annak késedelme ill. elmulasztása szerződésszegés, és nincs hatással a szerződés hatályára. Az átadás célja nem a műpéldány tulajdonának átruházása, hanem a felhasználás lehetővé tétele. Ebből elsősorban az következik, hogy eltérő szerződési rendelkezés hiányában az eredeti műpéldányt a kiadónak meg kell őriznie, és a felhasználás befejeztével vissza kell adnia a szerzőnek.

7.2. A jövőben alkotandó műre kötött kiadói szerződés

Az ilyen szerződések esetében a szerzői vagyoni jogok létezésének feltétele a mű elkészülte, tehát a felhasználási engedély is csak ezen *felfüggesztő feltétel* teljesülése estén hatályos.²¹¹ A mű átadását a törvény teszi a szerző kötelezettségévé, ami értelemszerűen a mű elkészítését feltételezi, és amely kötelezettség teljesítésének általában a szerződésben meghatározott időpontig kell eleget tennie. Az átadással a szerző egyben ráutaló magatartással hozzájárul a mű nyilvánosságra hozásához [Szt. 10.§ (1) bek.], és ezt a hozzájárulását már csak alapos okból vonhatja vissza.²¹² A felhasználási szerződés alapján - ellenkező kikötés hiányában - megadottnak kell tekinteni a szerző hozzájárulását ahhoz, hogy a felhasználó a mű tartalmáról a felhasználás céljának megfelelő módon a *nyilvánosság számára tájékoztatást* adjon [Szt. 10.§ (3) bek.]. A kiadó tehát nem köteles megvárni a teljes mű átadását, így a mű értékesítése érdekében hamarabb is megkezdheti propagandatevékenységét.

A szerződés teljesítése a fenti joghatásokra tekintettel sajátos kauzális **jogügylet**, melynek jogcíme a kiadói szerződés, és a kiadó elfogadó nyilatkozatára speciális szabályok vonatkoznak.²¹³ Faludi Gábor szerint e jogügylet szabályai a határidő (két hónap) tekintetében a szerző javára egyoldalúan kőgensek, ennek alátámasztására pedig a jogalkotói szándékra hivatkozik.²¹⁴ Véleményem szerint a felek az Szt. 42.§ (2) bekezdés szerint nemcsak rövidebb, hanem hosszabb határidőt is kiköthetnek, mivel az eltérést jogszabály nem tiltja.

²¹⁰ Faludi féle kommentár, 275. o.

²¹¹ Faludi féle kommentár, 246. o.
²¹² Id. 8.3.

²¹³ Faludi féle kommentár, 215. o.

²¹⁴ Faludi féle kommentár, 247. o.

A felhasználási szerződések **hibás teljesítésének** jogkövetkezményeire az Szjt.-ben meghatározott speciális szabályokat lehet csak alkalmazni, a Ptk. általános szabályait nem.²¹⁵ Ez korábban a támasztható igények sorrendjében is eltérést jelentett, de a Ptk. 2002. évi módosítása óta a szavatossági igények szabályai az Szjt.-ben foglaltakkal nagyjából azonosak. Az egyetlen eltérés, hogy a Ptk. 306.§ (3) bekezdését a felhasználási szerződésekre nem lehet alkalmazni. A kijavítást tehát a kiadó maga nem végezheti el, és másnak sem adhatja át a művet kijavítás végett, mert a mű átdolgozásához külön engedély szükséges, és még a mű lényegét nem érintő változtatásokra is először a szerzőt kell felhívni [Szjt. 47.§ (1) bek. és 50.§].²¹⁶

7.3. A kijavítási igény és a mű hallgatóságos elfogadása

A még nem létező műre kötött felhasználási szerződés a szerző és a kiadó számára is kiszolgáltatottabb helyzetet teremt, ezért a teljesítésnél különleges garanciális szabályokra van szükség. Az Szjt. 49. §-a mindkét felet a mű felhasználhatóságát elősegítő együttműködésre szorítja, másrészt a sikertelenség kockázatát a felek között megosztja.²¹⁷

Az átadott mű elfogadásáról a kiadó a mű átadásától számított két hónapon belül köteles nyilatkozni. A kiadó a fenti határidőn belül kétféle nyilatkozatot tehet: vagy elfogadja az átadott művet, vagy felhívja a szerzőt a mű kijavítására. Ha a művet a kiadó kijavításra visszaadta, a **határidő** a kijavított mű átadásától számít. Ha a kiadó az elfogadásra nyitva álló határidőn belül nem nyilatkozik, a művet elfogadottnak kell tekinteni. A kiadó nyilatkozattételi kötelezettségének megszegése tehát azt a jogkövetkezményt vonja maga után, hogy a művet a törvény hallgatóságosan elfogadottnak tekinti, tehát a szerző mentesül kötelezettsége alól, és jogosan igényelheti a szerzői díjat.²¹⁸ Az elfogadásról szóló nyilatkozat megtételére előírt határidő csak a teljes kézirat átvételétől számít (LB Pf. IV. 20 333/1965.).

A kiadó nem csak szaklektori vélemény alapján élhet **kijavítási igénnyel**.²¹⁹ Mivel jogvita esetén a mű alkalmatlanságát a kiadónak kell bizonyítania, elsősorban neki érdeke, hogy a felhasználás céljának megfelelő mű tulajdonságait írásban rögzítsék. A szerző utólag a visszaadás

²¹⁵ Faludi féle kommentár, 248. o.

²¹⁶ Id. 5.2.4.

²¹⁷ Lontai, im., 123. o.

²¹⁸ Benárd, im., 179-180. o.

²¹⁹ LB Pf. III. 20 383/1972.

tényét is vitathatja, a kijavítási igényt tartalmazó nyilatkozatot a kiadónak mindenképpen érdemes írásban közölnie a szerzővel (BH 1998/477.).²²⁰

A kiadó jogosult az elkészült művet indokolt esetben - megfelelő határidő tűzésével - a szerzőnek kijavítás végett ismételten is visszaadni. Bár ez a szabály a kiadó jogának terjedelmét igen tágan határozza meg, mégis két - a szerzőt védő - garanciális szabályt tartalmaz: a kijavítási igénynek indokoltnak kell lennie, és a kijavításra megfelelő határidőt kell tűzni. A kiadó nem gyakorolhatja elállási jogát, ha az adott idő nyilvánvalóan túl rövid volt (BH 1983/16.).

7.4. A szerzői hibás teljesítés szankciói

Ha a szerző a kijavítást alapos ok nélkül megtagadja, vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül **elállhat** [Szt. 49.§ (3) bek.]. A kijavítás megtagadását jogszerűvé tevő alapos ok például az, ha a határidő túl rövid, vagy ha az igény - tekintettel a szerződés rendelkezéseire, a szerzői és a felhasználás módjára - nem indokolt.²²¹ Az elállás jogkövetkezménye az eredeti állapot helyreállítása, a már teljesített szerzői díjelőleg visszajár.²²²

A mű felhasználásra alkalmatlansága esetén a felhasználó először köteles a művet kijavítás végett visszaadni a szerzőnek, és csak megfelelő határidő biztosítása után élhet az elállás (vagy a díjcsökkentés) lehetőségével.²²³ A gyakorlatban a kiadó érdeke azt diktálja, hogy a szerzővel együttműködve megvárja a kiadásra alkalmas mű elkészülését, de a felek ebben a tekintetben is eltérhetnek az Szt.-től. Kiköthetik tehát, hogy amennyiben a mű nem felel meg a szerződésben meghatározott követelményeknek, a kiadó azonnal jogosulttá válik az elállásra. Ez tulajdonképpen egy olyan vegyes szerződés lesz, mely az opciós szerződés és a kiadói szerződés elemeit ötvözi, és amelyben a szerző lemond az opciós díjról.²²⁴

Ha a kiadó jogszerűen élt az elállás jogával, a szerzőnek nyújtott díjelőleget a Ptk.-nak az Szt. 3. §-a folytán alkalmazandó 320. § (1) és 319. § (3) bekezdése alapján visszakövetelheti. Annak a kérdésnek az eldöntése érdekében, hogy a szerző elkészítette-e a szerződés szerinti műalkotást

²²⁰ ld. 4.2.

²²¹ Kiss - Kolozsváry Kiss- Kricsfalvi - Rozgonyi, im., 49.§ (3) bek.

²²² Faludi féle kommentár, 250. o.

²²³ Ez a sorrend a szavatosság általános szabályai [Ptk. 306.§ (1) bek.] miatt kötelező, bár az Szt. másképp fogalmaz - ld. Faludi féle kommentár, 248. o.

²²⁴ ld. 5.6.1.

vagy alkotásokat, vizsgálni kell, hogy a szerződésben kikötött szolgáltatás osztható-e, és ha igen, a részteljesítést a kiadó köteles volt-e elfogadni (a Ptk. 285. §-ra hivatkozik a BH 1989/102.).

7.5. A mérsékelt összegű díjazás

Ha a szerző a kijavítást időben elvégezte, de a mű ezután sem alkalmas a felhasználásra, a szerzőt csak mérsékelt díjazás illeti meg [Szt. 49.§ (4) bek.]. A mű egységének a védelme (az integritáshoz való jog) és a szerzői mű sajátosságai indokolják azt, hogy a hibás teljesítésnek a szerzői jogban különleges szabályai legyenek. A kiadót ilyenkor nem illeti meg az elállás joga (melyre a Ptk. szerint lehetősége lenne),²²⁵ sőt a szerző által elvégzett munka ellenértékéért díjat kell fizetnie, tehát a szerződés sikertelenségének kockázatát a jogszabály részben a kiadóra telepíti. Mivel a **díj mértékét** a törvény nem szabályozza, feltétlenül érdemes azt a szerződésben meghatározni. A szerződési szabadságra tekintettel a felek abban is megállapodhatnak, hogy a szerző lemond a mérsékelt összegű díjról is, ha a kiadó a művet kijavítás után is alkalmatlannak találja.²²⁶

Még fontosabb, hogy a felek a szerződésben rendezzék a **felhasználási jog** sorsát, ugyanis az Szt. e tekintetben is hiányos. A fenti jogkövetkezmény akkor alkalmazható, ha a mű objektíve alkalmatlan a felhasználásra, és a kiadó nem akar további kijavítást kérni a szerzőtől - annak ellenére, hogy a szerző arra hajlandó lenne. A szerződés teljesítése ilyenkor objektíve lehetetlenné válik, tehát a lehetetlenségért egyik fél sem felelős, a kiadói szerződés pedig ilyenkor megszűnik.²²⁷ A jövőben elkészítendő mű felhasználására kötött szerződésben a felhasználási és a vállalkozási szerződések elemei keverednek. A szerzőt a vállalkozási szerződésekre jellemző eredménykötelem terheli a mű elkészítése tekintetében, és az Szt. 49.§ (4) bekezdése - mint speciális szabály - tulajdonképpen a Ptk. 399.§ (a) pontjában is alkalmazott szankciót rendeli alkalmazni a lehetetlenségre. A lehetetlenné válás oka mindkét fél érdekkörébe tartozónak minősíthető, a mérsékelt díj pedig az elvégzett munka és a felmerült költségek fejében jár. Mindennek az a következménye, hogy - eltérő szerződési kikötés hiányában - a kiadó által fizetett mérsékelt díj nem tekinthető a felhasználási jog ellenértékének, és a szerződés megszűnése folytán a kiadó többé

---

²²⁵ Ptk. 306.§ (1) b)

²²⁶ Faludi féle kommentár, 249. o.

²²⁷ Ptk. 312.§ (1)

nem használhatja fel a művet.²²⁸ Kérdéses, hogy a bírói gyakorlat elfogadja-e majd ezt a logikai következtetést.²²⁹

7.6. Egyéb szerződésszegések szankciói

Az Sztj. csak a szerző hibás teljesítésére tartalmaz speciális szabályokat, egyébiránt a Ptk. szabályait kell alkalmazni. A mű késedelmes átadása esetén tehát elméletileg megilleti a kiadót az *elállás* joga, de a gyakorlatban a szerződések inkább *kötbér* fizetését rendelik a felek késedelme esetére.²³⁰ Ha a kiadónak kára keletkezik, annak megtérítését a szerző késedelme, a teljesítés megtagadása és felróható lehetetlenülés esetén is követelheti.

A Ptk. 316. §-ának (1) bekezdése értelmében, ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadja, a szerződésszegésből igényt utóbb csak akkor támaszthat, ha erre irányuló jogait fenntartotta. Ha ilyen jogfenntartó nyilatkozatot a kiadó írásban vagy akár szóban a szerző késedelmes teljesítésének elfogadásakor nem tesz, a szerző szerződésszegésére később már nem hivatkozhat (BH 1994/22.). Hallgatólagos elfogadás esetén (az átadástól számított két hónap elteltével) a kiadó jogfenntartási nyilatkozat megtevésére vonatkozó lehetősége ugyanúgy megszűnik, mint kifejezett elfogadás esetén.

8. A szerződés megszűnése

8.1. A jövőben megalkotandó műre kötött szerződés felmondása

Ha a felhasználási szerződést jövőben megalkotandó művekre úgy kötik meg, hogy a műveket csak fajtájuk vagy jellegük szerint jelölik meg, a szerződés megkötésétől számított öt év elteltével - és azt követően újabb öt-öt év elteltével - bármelyik fél hat hónapra felmondhatja a szerződést [Sztj. 52.§ (1) bek.].

²²⁸ Faludi féle kommentár, 250. o.

²²⁹ Ha viszont a fentiek szerint a lehetetlenülés szabályait alkalmazzuk, a következő kérdés, hogy a Ptk. 312.§ (6) bek. alapján a kiadó követelheti-e a „felhasználásra alkalmatlan” mű kiadási jogát (arányosan csökkentett szerzői díj ellenében) arra tekintettel, hogy a szerződés közvetett tárgya (a mű) tulajdonképpen a szerző birtokában maradt maradvány. Helyesebb volna a törvény módosításával a bizonytalanságokat megszüntetni.

²³⁰ Faludi féle kommentár, 250. o.

A jövőben alkotandó műre kötött kiadói szerződésnél a szerző bizonytalan tartalmú kötelezettségvállalása miatt garanciális szabályokra van szükség, ilyen pl. az a követelmény, hogy a művek számát pontosan meg kell határozni.²³¹ A különleges felmondási szabály oka a szerződési tartalom bizonytalanságán túl a jogviszony tartóssága. A felmondás joga ezért a kiadót is megilleti, nem csak a szerzőt. A szabály alkalmazható a kizárólagos és a nem kizárólagos szerződések esetében is, és a szerződés időtartama (annak határozott vagy határozatlan volta) vagy a művek száma sem befolyásolja a jog fennállását - sőt az sem, hogy készült-e az öt év alatt a szerződés hatálya alá tartozó mű. Értelemszerűen csak akkor lehet a szerződést így megszüntetni, ha tartama hosszabb hatvanhat hónapnál. A felmondási idő hat hónap, és a felmondást nem kell indokolni, tehát a rendes felmondás egy különleges esetével van dolgunk.²³²

Nem világos a törvény alapján, hogy a felmondási nyilatkozat megtételére mekkora időtartam áll a felek rendelkezésére. A szigorú szó szerinti értelmezés arra vezetne, hogy a felek csakis az ötödik év elteltét követő első napon tehetnék meg a nyilatkozatot, de ez indokolatlanul leszűkítené e jog tartalmát. A nyilatkozatot tehát meg lehet tenni korábban is, ha abból kitűnik, hogy csak az ötödik év elteltével lesz hatályos, és szerintem később is meg lehet tenni, de csak egy éven keresztül (a hatodik év kezdetéig).

A felmondás a szerződést megszünteti a jövőre nézve, de a szerződés megszüntetése nem jelenti a felhasználási jogának azonnali megszűnését, mivel a szerződés és a felhasználási engedély időbeli hatálya eltérő is lehet.²³³ A már átadott műnek a kiadó által elkészített másolatait a kiadó továbbra is forgalomba hozhatja, a szerzőt pedig a bevétellel arányos (illetve a szerződés szerinti) díjazás illeti meg ugyanazon példányok tekintetében. A szerző esetleges műelkészítési kötelezettsége és az ezzel összefüggő díjfizetési kötelezettség vitathatatlanul megszűnik.²³⁴ Ha a szerződés határozott időtartamra szólt, és a többszörözhető példányszámot nem határozták meg, a szerződés megszűnésével gyakorlatilag a felhasználási engedély hatálya is megszűnik, a kiadó több műpéldányt nem állíthat elő. Nem ilyen egyértelmű a helyzet akkor, ha a szerződés meghatározott példányszámra szólt: vajon az átadott művek tekintetében akkor is megmarad a kiadó felhasználási joga, ha még nem kezdte meg azok többszörözését? Véleményem szerint nem, hiszen éppen azért van a törvényben meghatározott viszonylag hosszú (hat hónapos) felmondási idő, hogy ezalatt a

---

²³¹ ld. 5.6.1.

²³² Faludi féle kommentár, 259. o.

²³³ ld. 5.2.2.

²³⁴ Faludi féle kommentár, 261-262. o.

kiadó az átadott műveket az igényeinek megfelelően használhassa fel. A hat hónap elteltével akkor sem gyakorolhatja a kiadás jogát, ha a szerződés szerint a kiadó határozatlan időre szóló felhasználási jogot szerzett, és az addigi felhasználás tekintetében kötelesek egymással elszámolni.²³⁵ Fix díjazás esetén a kiadó követelheti a szerzői díj arányos részének visszatérítését.

A szerző **felmondási jogáról előzetesen nem mondhat le** [Szjt. 52.§ (2) bek.]. A fenti felmondási jog egyike az Szjt. néhány kógens szabályának.²³⁶ A törvény az 51.§-ban szabályozott felmondási jog szabályaival ellentétben itt nem szól arról, hogy a felmondási jog gyakorlása (ami elméletileg független a jog fennállásától) kizárható-e. Véleményem szerint már ebből is levonható az a következtetés, hogy a szerződésben a jog gyakorlása nem zárható ki, de további érv a felmondási jog feltétlen fennállása mellett az, hogy annak célja éppen az, hogy a felek meghatározott időközönként felülvizsgálhassák a helyzetüket a szellemi termékek piacán, és alkalmazkodni tudjanak a piac igényeihez, vagyis a jogalkotó szándékával ellentétes volna, ha a kiadók ily módon tudnák korlátozni a felhasználók közti versenyt.²³⁷

Nem esik a joglemondás tilalma alá az a nyilatkozat, amelyet a szerző a felmondási jog megnyílásakor tesz, hiszen ilyenkor már reálisan mérlegelheti, hogy a szerződést fenn kívánja-e tartani. Ezt a nyilatkozatot a szerző általában ellenérték fejében teszi, annak mértéke pedig - épp a kógens szabályozásnak köszönhetően - mindig külön alku tárgya, ahol mindkét fél az aktuális erőviszonyoknak megfelelő ajánlattal élhet a másik felé.²³⁸

8.2. A kizárólagos jogot biztosító szerződés felmondása a szerző részéről

Kizárólagos felhasználási engedélyt tartalmazó szerződés esetén a szerzőt kétféle alakító jog (hatalmasság) illeti meg abban az esetben, ha a felhasználó jogait úgy gyakorolja, hogy az a szerző érdekeit is sértheti: választhat a szerződés felmondása és a kizárólagos jelleg megszüntetése között [Szjt. 51.§]. Először áttekintjük a kiadónak azon magatartásait, melyek megalapozhatják a szerzői felmondást.

²³⁵ Ezzel ellentétes véleményen van Faludi: a felhasználási jog fennmarad - ld. Faludi féle kommentár, 261. o.

²³⁶ ld. 5.1.

²³⁷ Részben eltérő érvek alapján hasonló eredményre jut Faludi Gábor - ld. Faludi féle kommentár, 262. o.

²³⁸ Faludi féle kommentár, 262. o.

8.2.1. A mű felhasználásának megkezdéséhez fűződő érdekek

A szerző először is akkor élhet a fenti jogaival, ha a kiadó nem kezdi meg a mű felhasználását a szerződésben meghatározott vagy - ennek hiányában - az adott helyzetben elvárható időn belül.

A kizárólagos szerződés fogalmából következően a szerződésben engedélyezett felhasználásokra a szerző harmadik személyeknek nem adhat engedélyt, és maga a szerző sem gyakorolhatja azokat.²³⁹ A felhasználó főszabályként nem köteles az engedélyezett felhasználást gyakorolni, tehát - eltérő szerződéses kikötés hiányában - a kiadó nem követ el szerződésszegést, ha nem adja ki a művet.²⁴⁰ A szerzőnek viszont a vagyoni és a személyhez fűződő jogainak érvényesülése szempontjából is fontos, hogy a mű eljusson a közönséghez. Egyértelmű, hogy a felhasználással elért bevétel százalékos arányában meghatározott szerzői díjazás esetében a szerző anyagilag is érdekelt a mű megjelenésében (éppen ezért ilyen esetben a szerződés a mű kiadását határidőhöz kötött kötelezettségként szokta meghatározni). A többszörözés és a terjesztés jogának elvesztésével ugyanakkor a szerző egyik személyhez fűződő jogát is csak korlátozottan tudja gyakorolni: a mű nyilvánosságra hozásának jogát.²⁴¹ A gyakorlatban ilyenkor az 51.§-ban található két lehetőség közül a szerző valószínűleg a kizárólagosság megszüntetését fogja választani.

Ha a szerződés nem állapít meg határidőt a kiadás megkezdésére, azt az adott helyzetben elvárható időn belül kell megtenni, tehát a rendelkezésre álló idő eltérő lehet az egyes műfajoknál, és főként a szakmai szokások alapján állapítható meg.²⁴²

8.2.2. A kiadó szerződésszegése

Az 51.§ jogkövetkezményeinek alkalmazása akkor is lehetséges, ha a kiadó a szerződéssel megszerzett jogait nyilvánvalóan a szerződés céljának megvalósítására alkalmatlan módon vagy nem rendeltetésszerűen gyakorolja.

A kiadó fenti magatartásai a Ptk.-ban lefektetett alapelvekbe ütköznek, és az Szjt. - szerződésszegésnek tekintvén őket - meghatározza azok jogkövetkezményeit.²⁴³ A kiadói szerződés

²³⁹ ld. 5.3.

²⁴⁰ ld. 2.1.

²⁴¹ Faludi féle kommentár, 252. o.

²⁴² Lontai, im., 119. o.

²⁴³ Faludi féle kommentár, 253. o.

célja az, hogy a mű a szerződésben meghatározott (ennek hiányában a még eladható) példányszámban megjelenjen, és azt a kiadó eladja. A szerződés céljával összeegyeztethetetlen módon gyakorolja jogát a kiadó, ha a szerződést csupán versenykorlátozó céllal köti meg, és nem jelenti meg a művet (vagy csak minimális példányszámban), illetve ha ismételten kéri a mű kijavítását olyan indokokra hivatkozva, melyekre a szerződés nem ad alapot.

Rendeltetésellenes a joggyakorlás, ha a kiadás jogának társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, pl. ha valakinek a joga vagy törvényes érdeke csorbulhat, illetve ha illetéktelen előnyökhöz vezetne.²⁴⁴ Erre a törvényhelyre lehet hivatkozni, ha a kiadó túllépi a szerződésben adott engedély határait [Szjt. 16.§ (6) bek.], pl. ha a kikötött példányszámnál többet jelentet meg, vagy ha a szerződésben szabályozott járulékos kérdések tekintetében (formátum, csomagolás, propagandatevékenység) eltér a megállapodástól.²⁴⁵

8.2.3. Az alakító jogok gyakorlásának feltételei

A szerzőt megillető jogok csak akkor gyakorolhatók, ha a kiadónak megfelelő ideje volt arra, hogy megkezdje a kiadáshoz szükséges munkálatokat.

Ha a felhasználási szerződést határozatlan vagy öt évnél hosszabb időtartamra kötötték, a szerző az alakító jogokat csak a szerződés megkötésétől számított két év eltelte után gyakorolhatja [Szjt 51.§ (2)]. Két év elteltével a szerző akkor is felmondhatja a szerződést, ha a szerződésben a felhasználás megkezdésére a megállapodás szerint a kiadó csak később köteles (hacsak a szerződés nem korlátozza a jog gyakorlását).

Ha a kiadó már a két év eltelte előtt sem gyakorolja jogait rendeltetészerűen, a szerző a türelmi idő elteltéig nem követelheti sem a felmondást, sem a kizárólagosság megszüntetését, ellenben felléphet a Ptk. 5.§ (2) bek. alapján, és követelheti az Szjt. 94.§ (1) bekezdésében meghatározott szankciók alkalmazását (elsősorban a jogsértés abbahagyását és azt, hogy a bíróság tiltsa el a kiadót a további jogsértéstől).²⁴⁶ Természetesen a két év eltelte után is választhatja az 51.§ speciális szankciói helyett az általános szankciókat.

---

²⁴⁴ Ptk. 5.§ (2)

²⁴⁵ Faludi féle kommentár, 254-255. o.

²⁴⁶ Faludi féle kommentár, 255-256. o.

Az alakító jogokat a szerző csak azt követően gyakorolhatja, hogy a teljesítésre a felhasználónak megfelelő határidőt szabott, és az eredménytelenül telt el [Szjt 51.§ (3)]. A kiadót először fel kell szólítani a szerződésnek megfelelő magatartásra, és a nyilatkozatban meghatározott idő alatt a kiadónak lehetősége van arra, hogy megkezdje a felhasználást, illetve a kiadás jogát rendeltetésének és a szerződés céljának megfelelően gyakorolja.

8.2.4. A felmondás joga és a kizárólagosság megszüntetése

A szerző a fenti feltételek fennállása esetén felmondhatja a szerződést, de felmondás helyett azt is választhatja, hogy megszünteti az engedély kizárólagosságát. Joga van tehát a szerzőnek egyoldalú címzett nyilatkozatával módosítani a szerződést. A felhasználásért fizetett díjat ilyenkor arányosan csökkenteni kell.

Ha szerző a szerződés megszüntetése mellett dönt, akkor - minthogy rendkívüli felmondásról van szó - a szerződés azonnali hatállyal megszűnik, a felmondást pedig indokolni kell. Rendhagyó a felmondás annyiban, hogy a szerzőnek két nyilatkozatot kell tennie: az elsőben határidőt szab a teljesítésre,²⁴⁷ a másodikkal pedig felbontja a szerződést. A szerződés a jövőre nézve szűnik meg, az addigi felhasználás tekintetében a felek kötelesek egymással elszámolni.

A felmondás (és a kizárólagosság megszüntetésének) **jogáról a szerző előzetesen nem mondhat le**; gyakorlását szerződéssel csak a szerződéskötést vagy - ha ez a későbbi - a mű átadását követő legfeljebb ötéves időtartamra lehet kizárni [Szjt 51.§ (4)]. Ez a szabály a szerzőt védi, és a szerződésben nem lehet eltérően rendelkezni (a megállapodás részlegesen semmis).²⁴⁸ A jog gyakorlásáról való lemondás vélhetőleg ellenérték fejében történik, véleményem szerint mégsem indokolt az, hogy a felhasználónak lehetősége legyen nyilvánvalóan rendeltetésellenesen gyakorolnia megszerzett jogait, ráadásul tartósan (az öt évet a mű átadásától számítva az időtartam akár tíz év is lehet). Bár a szerzőnek ilyenkor egyéb jogi eszközök²⁴⁹ is rendelkezésre állnak, érdemes lenne a törvényt e tekintetben módosítani.

---

²⁴⁷ ld. 8.2.3.

²⁴⁸ ld. 5.1.

²⁴⁹ ld. 8.2.3.

A felek a szerződési szabadság jegyében egyéb szankciókat is megjelölhetnek hasonló események esetére, a gyakorlatban például tipikus a kötbér kikötése arra az esetre, ha a kiadó nem jelenteti meg időben a művet.

8.3. Felmondás a szerző személyhez fűződő jogának érvényesítése céljából

A szerző *alapos okból, írásban visszavonhatja* a mű nyilvánosságra hozatalához adott engedélyét, a már nyilvánosságra hozott művének további felhasználását pedig megtilthatja; köteles azonban a nyilatkozat időpontjáig felmerült kárt megtéríteni (Szt. 11.§). A korábban megkötött felhasználási szerződést *felmondhatja*, de a felmondási jog gyakorlásának az a feltétele, hogy a szerző adjon biztosítékot a nyilatkozat időpontjáig felmerült kár megtérítésére [Szt. 53.§ (1) és (2) bek.].

A jogalkotónak a szerző abszolút, személyhez fűződő jogát (Szt. 11.§) és a felhasználó által szerzett vagyoni jogot kellett összeegyeztetnie egymással. Mindkét félnek tiszteletben kell tartania a másik jogait, ezért a szerző visszavonó nyilatkozata (ún. „letiltás”) önmagában nem teszi jogsértővé a kiadó felhasználási tevékenységét.²⁵⁰ A fel nem mondott szerződések alapján a felhasználók továbbra is folytathatják tevékenységüket, mindenki más azonban már a visszavonó nyilatkozat alapján el lesz tiltva a felhasználástól. A szerződés felmondása - a felhasználó jogaira tekintettel - a biztosítékadás feltételéhez van kötve. Ha a kiadó olyan előkészületeket tett a szerződés alapján, mely nála felmerülő költségekkel járt együtt, akkor kártalanítás illeti meg. A nyilatkozattételt megelőző felhasználást nem érinti a visszavonás, ezért a kár megtérítésének alapja a szerző nyilatkozatáig a felhasználó által a jövőbeli felhasználás érdekében tett előkészületekre vonatkozik. Valójában e jogosultságával a gyakorlatban kevés szerző él.²⁵¹

A törvény az Szt. 53.§-ában (ellentétben az 51. és 52. §-sal) nem tiltja meg a felmondási jogról való lemondást, tehát a szerződési szabadság érvényesül, és amennyiben a kiadó igénye ez, a szerző - megfelelő ellenérték fejében - kötelezettséget vállalhat arra, hogy a felmondási jogát nem fogja gyakorolni.

Ha a felmondást követően a szerző ismét hozzá kíván járulni a mű nyilvánosságra hozatalához vagy további felhasználásához, a korábbi felhasználót **előfelhasználói jog** illeti meg. Az

²⁵⁰ Faludi féle kommentár, 264. o.

²⁵¹ Kiss - Kolozsváry Kiss- Kricsfalvi - Rozgonyi, im., 11.§

előfelhasználási jogra az elővásárlási jogra irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni [Szt. 53.§ (3) és (4) bek.].

Ez a szabály kivételesen a felhasználó érdekeit védi a szerzővel szemben, bár a megoldás nem teljesen hatékony, hiszen a felhasználó - a mű iránti nagy kereslet esetén - esetleg csak hátrányosabb feltételekkel tudja ismét megkötni a szerződést. Ha pedig a szerző maga kívánja felhasználni a művet, a felhasználó nem hivatkozhat előfelhasználási jogára.²⁵²

Az elővásárlási jog (Ptk. 373.§) szabályai szerint a hozzá érkező újabb ajánlatot a szerző a szerződés megkötése előtt köteles a kiadóval közölni. Ha a kiadó az ajánlat tartalmát elfogadja, a szerzőhöz intézett nyilatkozatával ismét létrehozhatja a kiadói szerződést, immár az új feltételekkel. Ha a kiadó megfelelő határidőn belül nem nyilatkozik, a szerző az eredeti ajánlattevővel megkötheti a felhasználási szerződést. Az előfelhasználási jog átruházása semmis, gazdálkodó szervezet azonban kijelölheti azt a személyt, aki e jog gyakorlására jogosult. Kérdéses, hogy ez a jog átszáll-e a gazdálkodó szervezet jogutódjára a szervezet megszűnése esetén.²⁵³ A kiadó érdekében érdemes a szerződésben erről is külön rendelkezni.

8.4. A szerződés megszűnésének egyéb esetei

A Ptk. alapján a szerződés megszűnhet *bontó feltétel* bekövetkeztével, a szerződésben *meghatározott idő* elteltével, *objektív lehetetlenülés* esetén²⁵⁴, a felek *közös megegyezése* alapján (megszüntetés vagy felbontás), a *szerző halálával* illetve *elévüléssel*.²⁵⁵ A felhasználási szerződés megszűnésének további speciális esete a *védelmi idő eltelte* (Szt. 54.§). A szerződés megszűnése ez utóbbi esetben a kiadó mentesülését jelenti, hiszen a védelmi idő elteltével a mű közkinccsé válik, már engedély és díjfizetés nélkül is jogosult a mű felhasználására.²⁵⁶ A védelmi idő végét főszabályként a (szerző halálát követő év első napjától számított) hetvenedik év eltelte jelenti. Az előadóművész hangfelvételben rögzített előadása (az első forgalomba hozatalt követő év első napjától számított) ötven évig védett [Szt. 84.§ (1) bek.]. Aki a hátrahagyott művet a hetven éves

²⁵² Faludi féle kommentár, 266. o.

²⁵³ Faludi féle kommentár, 267. o.

²⁵⁴ ld. 7.5.

²⁵⁵ Ptk. 228.§, 229.§, 312.§, 319.§, 323.§, 324.§

²⁵⁶ Lontai, im., 121. o.

védelmi idő eltelte után elsőként jogszerűen nyilvánosságra hozza, a publikálás idejétől számított huszonöt évig illetik meg a szerző jogai [Szt. 32.§].²⁵⁷

A szerződés megszűnése független a felhasználási engedély időbeli hatályától.²⁵⁸

---

²⁵⁷ az editio princeps intézménye - ld. III./3.

²⁵⁸ ld. 5.2.2.

IV. A hangfelvétel-kiadás sajátosságai

Amikor egy szerzői művet a „kiadás” fogalmának megfelelően többszöröznek és terjesztenek, a felhasználásnak általában az a célja, hogy a mű a nagyközönség - vagyis a szerződő feleken túl harmadik személyek - számára valamilyen formában elérhetővé váljon. Nemzetközi szerződéseknél megfelelően a magyar jog (Sztj. 73-84.§) is védi azokat, akik ebben a folyamatban (a műnek a közönséghez történő továbbításában) részt vesznek. Az így biztosított jogosultságokat hívják **szomszédos jogoknak**, melyek tartalma a szerzői jogokhoz hasonló, de részben eltérő.²⁵⁹ A védelem az előadóművészek esetében az egyéni jellegű teljesítményre tekintettel indokolt, a hangfelvételgyártóknál pedig a tőkeigényes befektetés és a vállalt kockázat miatt.²⁶⁰

1. A hangfelvételen fennálló szerzői és szomszédos jogok jogosultjai

A szomszédos jogok védelme nem befolyásolhatja a szerzői műalkotáson fennálló szerzői jogok védelmét [Sztj. 83.§ (1) bek.]. Ez azt jelenti, hogy a kétféle védelem egyenrangú, nincs köztük olyan rangsor, ami a jogok gyakorlását a másik jogosultra tekintet nélkül lehetővé tenné. A szerzőt megilletik tehát az esetlegesen felhasznált műre a szerzői jogok, ez azonban nem jelenti azt, hogy a szomszédos jogi jogosultak csakis a szerzők érdekeit szem előtt tartva gyakorolhatják jogaikat. A kiadó számára ez azt jelenti, hogy a hangfelvétel jogszerű kiadásához különböző személyektől kell engedélyt kérnie:

- a mű dallamának és szövegének szerzőjétől,
- a művet megszólaltató előadóművésztől,²⁶¹
- és a hangfelvétel előállítójától is, amennyiben a hangfelvétel korábbi kiadvány felhasználásával készült.²⁶²

²⁵⁹ A jogosultságok köre eltérő: a mű szerzőjét a vagyoni és a személyhez fűződő jogok teljessége megilleti, a szomszédos jogi jogosult ezzel szemben csak a törvényben meghatározott engedélyezési jogokat gyakorolhatják, és - az előadóművészeket leszámítva - a személyhez fűződő jogaik is korlátozottabbak. A szerzői vagyoni jogok - főszabályként - nem átruházhatók, és azokról lemondani sem lehet. Ez a korlátozás nem vonatkozik a szomszédos jogi jogosultakra, ebből következően a teljesítményeiken fennálló vagyoni jogok szabadon átruházhatók, illetve másként is átszállhatnak, azokról bármikor lemondhatnak. - ld. Tomori Pál: 'A szerzői joggal szomszédos jogok védelme' in Gyertyánfy Péter (szerk.): *A szerzői jogi törvény magyarázata*. (KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.) 348. ill. 381. o.

²⁶⁰ Nem foglalkozom a továbbiakban a rádió- és televízió-szervezetekkel, valamint a filmek előállítóinak jogaival, bár ők is rendelkeznek szomszédos jogokkal.

²⁶¹ ld. III./3.

²⁶² A hangfelvétel előállítója általában kiadói szerződés alapján jogosult további engedélyt adni másoknak, tehát két különböző kiadói szerződésben szerepel jogalanyként: az egyikben mint engedélyt kérő, a másikban mint engedélyező fél.

A szerzői és szomszédos jogi jogosultak a törvényben biztosított jogukat bizonyos esetekben személyesen gyakorolják, máskor pedig - a felhasználás jellege és körülményei miatt egyedileg nem érvényesíthető vagyoni jogok esetében - közös jogkezelő szervezet útján. A törvényi főszabály az, hogy az engedélyt közvetlenül a jogosulttól kell megszerezni, ezért először tekintsük át az ilyen, ún. **nagyjogos felhasználási módokat** illetve **műveket**.

A *szerző* esetében mindig közvetlen engedély kell a mű első felhasználásához, vagyis az új műalkotás nyilvánosságra hozatalához. Személyesen gyakorolja a szerző a mű átdolgozásának engedélyezését is. A színpadra szánt irodalmi és zeneművek dallamának és szövegének többszörözéséhez és terjesztéséhez minden esetben csak közvetlenül a szerzővel kötött kiadói szerződés alapján lehet engedélyt szerezni [Szjt. 19.§].²⁶³

Az *előadóművész* a hangfelvétel-kiadás során többnyire személyesen gyakorolja jogait. A kiadónak engedélyt kell kérnie a rögzítetlen előadás rögzítéséhez, a rögzített előadás (vagyis a hangfelvétel) többszörözéséhez és terjesztéséhez is [Szjt. 73.§ (1) bek.].²⁶⁴ A bírói gyakorlatban megjelent az átdolgozás engedélyezéséhez fűződő jog is, bár a szomszédos jogok védelme elméletileg csak a törvényben meghatározott jogokra terjed ki (szemben a szerzői jogokkal, ahol a jogosult rendelkezik a vagyoni és a személyhez fűződő jogok teljességével).²⁶⁵

A *hangfelvétel előállítója* személyesen engedélyezi a hangfelvétel többszörözését és terjesztését is. Ha a kiadó egy korábban megjelent hangfelvételt szeretne újra kiadni, vagy annak egy részét szeretné felhasználni, a mű korábbi kiadójától kap engedélyt (ún. licencet).²⁶⁶

2. A mechanikai jogok közös kezelése

Egyes szerzői és szomszédos vagyoni jogok érvényesítése a jogosultak által e célból létrehozott közös jogkezelő szervezet útján történik. Ezt bizonyos esetekben a törvény írja elő (ún. **kötelező közös jogkezelés**), máskor a jogosultak önálló elhatározásán alapul (önkéntes közös jogkezelés). 2004. május 1-je óta bizonyos felhasználási módok tekintetében a jogosultnak lehetősége van arra, hogy az egyesülethez intézett írásbeli nyilatkozattal műveit vagy szomszédos

²⁶³ Szinger - Tóth, im., 92. o. Ide tartozna még a nyilvános előadás engedélyezése [Szjt. 25.§ (3) bek.], de ez nem kapcsolódik a hangfelvétel-kiadás témaköréhez.

²⁶⁴ Szinger - Tóth, im., 158. o. Nagyjogos felhasználás a rögzítetlen előadás nyilvánossághoz közvetítése is.

²⁶⁵ Fővárosi Ítéletábrla 2.Pf.20.292/2004/5.: egy remix albumon az előadóművészek énekhangját az eredetihez képest úgy torzították el, hogy a szakértő szerint az a „mű” lényegét érintő változtatásnak minősült.

²⁶⁶ Szinger - Tóth, im., 160. o.

jogi teljesítményeit kivonja a közös jogkezelés alól (ún. kilépés).²⁶⁷ A kötelező közös jogkezelésből való kilépés csak kivételesen lehetséges (nyilvános előadás, nyilvánosságához közvetítés kapcsán).²⁶⁸

A szerzők számára a legfontosabb a közös jogkezelés, hiszen a jogdíjak érvényesítése egyénileg gyakorlatilag lehetetlen volna. Kötelező közös jogkezelés körébe tartozik a már nyilvánosságra hozott nem színpadi (ún. kisjogos) zeneműveknek és zeneszövegeknek hangfelvételen történő többszörözése és példányonkénti terjesztése (ezt nevezik a mechanikai jogok közös kezelésének).²⁶⁹ A kiadó a szerződést ezekben az esetekben az Artisjus-szal köti meg, az egyesület által évente közzétett általános szerződési feltételeknek megfelelően.²⁷⁰ A fizetendő jogdíj mértéke egyrészt a felhasználó által a műpéldány értékesítése során felszámított ártól függ (annak bizonyos százaléka), másrészt befolyásolja az is, hogy az adott hordozófajta kapcsán milyen jogdíjminimumot állapít meg az Artisjus. A jogdíjat mindig előre meg kell fizetni, csak ezután adja meg az Artisjus a gyártási engedélyt (nélküle a sokszorosító nem kezdheti meg a felvételek többszörözését). A kiadót két különleges kötelezettség terheli az Artisjus-szal szemben: adatszolgáltatás a felhasználni kívánt műhöz kapcsolódóan, illetve köteles példány szolgáltatása.²⁷¹

A kiadónak a törvénynél fogva joga van ahhoz, hogy az Artisjus által végzett jogkezeléssel érintett valamennyi jogosult azonos műfajú műveit felhasználja, ha megfizette az előírt százalékos jogdíjat (ún. kiterjesztett közös jogkezelés).²⁷² A szerzők ennek folytán nem gyakorolhatják a hangfelvétel kiadása során engedélyezési jogukat, szemben az előadóművészekkel és a hangfelvétel előállítóival, akikkel a kiadó közvetlenül köti meg a szerződést.

Ha a szerző vagy az előadóművész a hangfelvételen foglalt műre (előadásra) vonatkozó bérbeadási jogát a hangfelvétel előállítójára (a kiadóra) ruházta, vagy egyébként engedélyezte számára e jog gyakorlását, továbbra is megfelelő díjazást követelhet a hangfelvétel előállítójától a mű bérbeadással történő terjesztése ellenében, díjigényét azonban csak közös jogkezelő szervezet útján érvényesítheti [Szjt. 23.§ (6) és 73.§ (3) bek.].

²⁶⁷ Szinger - Tóth, im., 97. o.

²⁶⁸ Itt is csak a szerzők és az előadóművészek számára, ezért ennek tárgyalása nem tartozik a kiadói szerződések témakörébe.

²⁶⁹ A hangfelvételen kívül ez a szabály érvényesül egyéb szellemi alkotásoknál is (videofelvétel, multimédia mű és elektronikus adatbázis).

²⁷⁰ Szinger - Tóth, im., 95. o. és 150. o.

²⁷¹ A kiadó joga nem kizárólagos (ld. III./5.3.).

²⁷² Szjt. 91.§ (1) bek.; ld. Szinger - Tóth, im., 97. o.

A fent említett szabályokat kell tehát figyelembe venni a kiadói szerződés megkötésekor, de az elkészült hangfelvétel harmadik személyek által történő felhasználása kapcsán a feleknek vannak még további jogaik is, amelyek közös jogkezelés alá tartoznak.²⁷³

3. A felhasználás jogszerűségének gyakorlati biztosítékai

Fent említettem, hogy a sokszorosító (aki a kiadó teljesítési segédje) nem kezdheti meg a hangfelvétel többszörözését, amíg az Artisjus nem adja meg az ehhez szükséges gyártási engedélyt. Ez az *Artisjus* és a *hazai sokszorosítók* között létrejött **megállapodásban** rögzített előírás, melynek célja a hangfelvételek szerzői engedély nélküli többszörözésének kiküszöbölése. A sokszorosítók számára ez a rendszer azért előnyös, mivel az engedély birtokában kizárt a felelősségük megállapítása, nem kell tehát vizsgálniuk, hogy a többszörözni kívánt hordozókon található-e szerzői jogi védelem alatt álló mű. A másik fontos eszköz az a **hologramos matrica**, melyet a kiadónak kell elhelyeznie a Magyarország területén terjesztett műsoros hangfelvételek hordozóin. A matricákon megtalálható az Artisjus védjegye és egy egyedi sorszám, mely elősegíti a kalózkiváltások kiszűrését.²⁷⁴

4. Szerzői kiadások

Szerzői kiadásról beszélünk akkor, ha a szerző személyesen (lemezkiadó közbejötté nélkül) gyakorolja a törvényben biztosított jogait, és saját maga (teljesítési segédék igénybevételével) többszörözi és terjeszti a hangfelvételeket. Ebben az esetben többnyire nincs szükség kiadói szerződés megkötésére, de ha a hangfelvételen előadóművészek is közreműködnek, akkor teljesítményeik felhasználására tőlük személyesen (kiadói szerződés keretében) kell engedélyt kérni.²⁷⁵ Az Artisjus az ilyen kiadványokat is nyilvántartja, ezért a kiadót (a szerzőt) ebben az esetben is terheli a bejelentési kötelezettség, melynek teljesítése a gyártási engedély feltétele.

A szerzőt megilletik a hangfelvétel előállításához fűződő szomszédos jogok is.

²⁷³ A szerzők, az előadóművészek és a hangfelvételek előállítói díjazásra jogosultak a kereskedelmi célból kiadott hangfelvételnek nyilvánossághoz közvetítése ellenében [Szt. 77.§ (1) bek.]. Ugyancsak a közös jogkezelő szervezet érvényesíti a hangfelvétel forgalomba hozott példányainak bérbeadása miatt a szerzőt és az előadóművészt illető díjigényt [Szt. 78.§ (2) bek.], de ehhez a felhasználáshoz a jogosultak személyesen adják meg hozzájárulásukat.

²⁷⁴ Szinger - Tóth, im., 156. o.

²⁷⁵ Szinger - Tóth, im., 155. o.

Záró gondolatok

E dolgozat során kevés elméleti fejtegetéssel találkozhatott az olvasó, ez a mű inkább amolyan „kézikönyv a kiadói szerződéshez”. A szerződések e különös típusánál is megfigyelhető az ellentétes érdekek egymásnak feszülése, a szabályozás célja pedig az érdekek figyelembevételével mesterségesen kialakított egyensúlyi helyzet. Ha a gyakorlatban a jogász kiadói szerződéssel találkozik, általában az egyik fél által igényelt tanácsadásról van szó (a perek ritkák). Ilyen esetben pedig a feladat az, hogy az ügyfél lehetőségeinek minél pontosabb feltárásával segítsük elő a komolyabb konfliktusok elkerülését. Ebben szolgálhat segítségül ez az összefoglaló jellegű publikáció, ezáltal pedig közvetve talán elősegíti azt, hogy újabb és újabb művek jussanak el a közönséghez. A szerzői jogi védelem ugyebár „nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől” - a védelem tehát ugyanúgy megilleti az „értéktelen” műveket és a gyöngyszemeket is. Mégis: valahol minden mű célja az, hogy jobbá, szebbé, teljesebbé tegye a saját közönségének az életét, így elmondható, hogy a szerzői műalkotások végső soron a társadalom jobbítását, az emberiség fejlődését célzó kísérletek.

Hivatkozott irodalom

- Benárd Aurél - Tímár István (szerk.): A szerzői jog kézikönyve.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973.
- Burián László - Kecskés László - Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog.
Logod Bt., Budapest, 2003.
- Cornish, William - David Llewelyn: Intellectual Property
Sweet & Maxwell, London, 2003.
- Eisenmann, Hartmut: Grundriss Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2001.
- Faludi Gábor: A felhasználási szerződés.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999.
- Gyenge Anikó: A szerzői jog metamorfózisai és az editio princeps jogintézménye.
Magyar Jog, 2003/11. 649-657. o.
- Gyenge Anikó: A szerzői mű ára - díjak az egyedi felhasználási szerződésekben
Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2004/6. 28-35. o.
- Gyenge Anikó: Zeneművek átdolgozása a szerzői jogban.
Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2002/3. 17-27. o.
- Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata.
KJK-Kerszöv, Budapest, 2000.
- Jobbágyi Gábor - Fazekas Judit: A szerződések jogának vázlata.
Szent István Társulat, Budapest, 2001.
- Király Miklós (szerk.): Az Európai Közösség kereskedelmi joga.
KJK-Kerszöv, Budapest, 2003.
- Kiss Zoltán - Kolozsváry Kiss István - Kricsfalvi Anita - Rozgonyi Krisztina:
Kommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez.
In CompLex CD Jogtár. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.
- Lontai Endre: A szellemi alkotások joga.
Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001.
- Mezei Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig

Jogelméleti Szemle, 2004/3 (<http://jesz.ajk.elte.hu/mezei19.html>)

Schricker, Gerhard: Urheberrecht - Kommentar.

C. H. Beck'sche, München, 1999.

Szinger András - Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz.

Novissima Kiadó, Budapest, 2004.

Tattay Levente: A szellemi alkotások joga.

Szent István Társulat, Budapest, 2003.

Tattay Levente: A szellemi alkotások és a modern piacgazdaság.

PPKE Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2004.

Egyéb felhasznált irodalom

Faludi Gábor: A szerzői jog átruházhatósága a magyar jogban.

Magyar Jog, 1995/3. 146. o.

Ficsor Mihály: Kommentár a szerzői jogi törvényhez.

VIVA Média Holding, Budapest, 1999.

Gyenge Anikó: A szerzői mű ára - díjak az egyedi felhasználási szerződésekben (2. rész)

Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2005/1.

Gyertyánfy Péter: A zenei átdolgozások egyes szerzői jogi kérdéseiről.

Magyar Jog, 1980/6. 539-543. o.

Petkó Mihály: A kiadói szerződések, mint az irodalmi művek hasznosításának jogi kerete.

Collega. (Szakmai folyóirat joghallgatók számára.) 2001/2. 26-32. o.

Petkó Mihály: A szerzői jogi szabályozás története.

Collega (Szakmai folyóirat joghallgatók számára.) 2002/5. 23-27. o.